

MONOGRAFIA ȘCOLILOR DIN SÂNGEORZ-BĂI

IUSTIN SOHORCA

I. Școala trivială

A) Istoricul și organizarea

Școala trivială, înființată la anul 1766 în comuna Maieru, a fost mutată în Sângeorz-Băi la anul 1816; limba de predare în școală a fost română, având două despărțăminte, cu un învățător și un catihet. Școala a fost susținută din fondul de provente al Regimentului II de graniță. În anul 1837 *Consiliul belic de curte* a transformat școala trivială în școală trivială germană (*Deutsche Trivial Schule*), având limba de propunere germană. Munca depusă, dar mai ales disciplinarea elevilor în această școală a contribuit la formarea unor caractere de fier și oameni de o punctualitate rară. În ea se pregăteau tinerii din care se alegeau ofițeri, funcționari administrativi și puteri didactice. E viu încă în memoria bătrânilor *măgarul* desemnat pe o tablă de lemn, pe care îl purta de grumaz, agățat cu o sfoară, în școală, pe stradă și acasă elevul, care cuteza să sufle un cuvânt măcar în limba română. Măgarul era semnul, că românul cuteza să vorbească românește! Groaza de măgar, care era pedeapsă de ordin moral, și pedeapsa cu vergile făceau ca elevii să se controleze în ascuns unii pe alții în ce limbă vorbesc, chiar cu părinții lor acasă. Cel ce purta *măgarul* avea interesul să se descotorosească de el cât de iute și, când descoperea vreun *păcătos* vorbind românește îi preda măgarul cu vorbele: *Na, du hastdas Zeicheni*. Urma puțină încăierare, râsete, pe urmă resemnare și vânătoare după alt păcătos. Astfel *măgarul* își schimba stăpânul foarte des. Activitatea școlii a slăbit în anii revoluției din 1848—1850, urmare firească a războaielor din toate locurile și timpurile. Inspecția școlii o avea și o făcea *Comisiunea școlară, directorul școlii normale din Năsăud*, care era totodată directorul tuturor școlilor grănicerești. Școala a mai fost inspectată și de forurile militare și vizitată de foruri bisericesti. Așa, de exemplu, școala trivială din Sângeorz a fost vizitată de Ioan Antal, episcop reformat în Cluj. Începând din anul 1851 școala trivială se susținea din *Fondul de provente*, trecut în administrație de stat, iar în anul 1858 a fost dată în grija Ordinariatului episcopesc greco-catolic din Gherla, care avea numai dreptul de inspecțiune alături cu *senatul districtual*, emis de *comisiunea fondurilor școlare și de referenții școlari*, școala însăși rămânând sub aceleași condițiuni de viață, cu limba de propunere germană și susținută din același

fond. Singurele schimbări au fost, că în afară de limba germană se putea admite și introducerea altei limbi și că inspectarea învățământului o făcea statul. După ce la anul 1861, *Fondul de provenite* a fost întărit cu parte din venitul *regaliilor* (dreptul de cârciumărit) reprimite de la stat și cedate în scopuri școlare de către 29 comune grănicerești, formând toate la un loc *Fondul scolastic central*, la anul 1869 școala a fost reorganizată. La întreținerea materială a școlii de la acest an, pe lângă *Fondul școlar central*, au contribuit și comunele grănicerești, aparținătoare cercului Sângeorzului: Sângeorzul, Maieru, Rodna-Veche, Rodna-Nouă (Șanț), Măgura, Ilva-Mare, Coșna, St. Iosif, Leșu, Ilva-Mică, Feldru și Nepos. Până la organizarea aceasta, școala trivială consta din două despărțăminte, care de fapt erau două clase, cI.,II și III primară. Elevii făceau cI. I la școala comunală, de unde, în tot anul, se recruta pentru școala trivială un număr restrâns din ei, trecând în clasele școlii triviale. Recrutarea se făcea în toate comunele aparținătoare de cercul Sângeorzului. *Comitetul administrator al Fondului scolastic central*, în anul 1864, a întocmit și supus spre aprobare un *plan de organizare*, care dispunea înglobarea definitivă a școlii comunale în cea trivială, dezvoltându-o la trei clase, în modul următor: școala comunală cu învățătorul ei forma ci. I, apoi despărțămintele școlii triviale formau câte o clasă separată, cl. a II-a și a III-a, cu câte un învățător. Instrucțiunea în aceste trei clase se făcea după *planul de învățământ* al școlii normale din Năsăud așa că absolvenții acestor trei clase intrau în ci. a IV-a normală din Năsăud. Planul de organizare a scos limba de propunere germană din școală, introducând limba română. Învățătorii triviali trecuți de la școala comunală au fost plătiți și mai departe de către comună, iar cei de la școala de origine, de către *Fondul scolastic*. Tot din timpul organizării școlii triviale au început maghiarii a-și manifesta o influență din ce în ce mai potențată asupra vieții școlare, impunându-și limba atât în învățământ, cât și în administrarea ei. La început învățătorii au fost invitați să ia parte în mod benevol la cursul de limba maghiară ce se ținea în Cluj; mai târziu au pretins nu numai însușirea limbii maghiare de către învățătorii mai tineri, ci și corespondența cu forurile școlare, ba chiar și cu Fondurile grănicerești să se facă paralel: în limba română și în limba maghiară. La anul 1885 școala trivială și-a pierdut acest titlu, precum și caracterul de confesională, luând pe acela de *Școala poporală elementară fundațională* cu caracter comunal (în arhiva școlii se găsesc acte cu titlu de *Școala poporală superioară*). Plata învățătorilor, cărțile pentru elevi și tot materialul didactic se făcea de către *Fondul scolastic*, iar comunele atașate au fost obligate a susține edificiul școlar în stare bună și a o prevedea cu combustibilul necesar. În starea aceasta, școala poporală a dăinuit până la anul 1890, când a fost desființată definitiv.

B) Edificiile școlare

Școala trivială, de la anul 1816 până la 1824—5, a ocupat localul care astăzi este casa gospodarului Anton Varvari, zis *Cârștioc*. Ea este situată într-o înfundătură de pe malul stâng al vâlceleii *Conța*, aproape de ieșirea ei la șoseaua județeană și de vărsarea în Someș. Din acest local impropriu pentru școală, s-a mutat în localul comunal, care astăzi servește de magazie pentru pompele de foc și pentru spitalul de epidemii. Casa aceasta este situată lângă șoseaua județeană, pe același șir cu biserica și aproape de ea. În legătură cu mutarea școlii de la *Cârștioc* în localul acesta mult regretatul *Solomon Haliță* a povestit următorul episod tragicomic, auzit de la tatăl său, *Maxim* : Școala trivială, în afară de forurile pur școlare a fost inspectată și de forurile comandamentului militar. Intre anii 1816 și 1820, cu ocaziunea unui examen de vară, a venit un maior în inspecție și aflând localul necorespunzător, a dat ordin primarului comunal, ca pe toamna viitoare să se îngrijească de un local corespunzător, chiar din fundul pământului. Cum ordinul nu putea fi discutat, primarul a promis. Maiorul a plecat, iar primarul, în credință că n-a mai da nas cu el și ocupat și cu alte daraveri, a întrelăsat și a cam neglijat lucrările edificiului școlar. Sosind toamna cu sorocul ei, școală ca în palmă, n-a fost terminată. S-a întâmplat însă, că același maior a venit și la inspecția de toamnă, la începutul anului școlar, când iarăși a aflat școala în localul cel vechi și necorespunzător. De data aceasta s-a dus la primărie, unde aflând pe primar, l-a luat de scurt: *Ei primar, ce-i cu școala promisă? Ce am zis și ce ai promis?* Bietul primar speriat a început să se scuze, că una că alta, că n-a putut sta de lucru, că timpul a fost prea scurt, scuze, pe care maiorul nu le-a acceptat, ci pierzându-și răbdarea a ordonat: *Bank heraus!* dând ordin grănicerului de serviciu să-i aplice porțiunea de 25 vergi. Când a fost însă la a 5-a lovitură, a sărit primarul ca ars și luând-o la fugă striga: *Lasă-mă Domnule maior, că am să fac școala, o fac într-o lună de zile*. Cum a făcut cum a dres, destul că școala a dat-o gata și încă în toamna aceluiaș an a fost predată destinației. Sosind anii 1825—6, când s-a înființat în comună o a două școală numită *poporală națională* cu caracter comunal, școala trivială s-a mutat într-un edificiu aparținător Companiei VI de grăniceri, care mai târziu a servit de cazarmă pentru finanțe, apoi de cârciumă comunală, iar astăzi este transformată în școală de arte și meserii. În acest local a stat până la anul 1841, căci în anul 1837, *Consiliul belic de curte* din Viena, deodată cu transformarea școlii triviale în școală germană, luase dispozițiuni pentru edificarea unui local separat pe seama ei. Comuna Sângeorz a trebuit să pună la dispoziție terenul de edificare, care a rămas proprietatea sa și împreună cu comunele

aparținătoare de cercul Sângeorzului. În anul 1838 s-a început edificarea noului local de școală, care a durat până la 1841. Localul nou, care a costat 3.300 fi. 19 cr. val. conv. consta din o sală de clasă și din locuința învățătorului, 2 camere, 1 bucătărie și o cămară de alimente. În starea aceasta a stat până la organizarea din 1869, când în urma formării a două clase separate din cele două despărțăminte, dar nefiind sală de clasă decât pentru una, senatul școlar în ședința din 4 Februarie 1870 a hotărât edificarea unei sale noi, lipită de edificiul vechi, în partea de către răsărit. După multe sfătuiri și proteste din partea unor comune, ideea a învins și în vara anului 1871 sala s-a clădit, costând 679 fi. 84 cr. În acest local a trăit școala trivială, mai târziu *Fundațională* până la anul 1890, când a fost desființată definitiv. Pe locul ei se află actuala școală primară de stat.

C) *Învățătorii*

În monografia comunei Nepos, păstrată în arhiva școlii de stat din Sângeorz, se pomenește, că din acea comună, a servit la școala trivială învățătorul *Ioan Salvan*, deodată cu *Vasile Pop* din Sângeorz. Nu se amintește însă anul când au servit.

Despre *Ion Salvan* se știe, că în anul 1817 a fost *adjunct* la școala normală din Năsăud. Cum în postul de adjunct stăteau învățătorii tineri, începători, aplicați ca suplinitori, este foarte verosimil, ca el să fi fost în serviciu la școala trivială, după mutarea ei din Maieru, la Sângeorz și este foarte probabil, că el să fi fost dintre cei dintâi învățători ai acestei școli, servind dela 1818 până la 1836.

Despre *Vasile Pop* nu se găsește nici un act în arhiva școlii, din care să se știe timpul de când și până când a servit școala. Bătrânii din comună spun, că Vasile Pop a servit la școala trivială între anii 1837 și 1844. Afirmățiunea aceasta află justificare în faptul, că în notele cărții *Poemation de secunda legione valachica* din 1830, tipărită la Oradea-Mare, între alte persoane ce ocupau diferite posturi și ieșiți din școlile năsăudene până atunci Vasile Pop apare înșirat ca *trivialis magister*. Tot astfel afirmă și un nepot al său, Anchidim Pop, care s-a născut în anul 1855, când Vasile Pop era deja mort de mult. Prin supoziție se poate deci afirma, că el a fost succesorul lui Ioan Salvan.

De la 1845 au servit următorii învățători la școala trivială: *Vasile Mureșan*, născut în Mocod, de la 1845 — 1850; *Isidor Bodescu* zis *Bodășcău*, din Salva, de la 1850—1854; *Cosma Anca*, născut în Rodna-Veche, de la 1854—1855; *Teodor Rotar*, născut în Feldru, de la 1856—1857; *Isac Nășcuțiu*, născut în Năsăud, de la 1857—1864; *Iosif Georgița*, născut în Năsăud, de la 1862—1869; *Mihai Domide*, născut în Rodna-Nouă, de la 1864—1869 ca învățător al doilea, iar de la 1869—

1890 ca director; *Ieremia Șorobetea*, născut în Sângeorz, de la 1869—1890. Dintre învățătorii scolii triviale au rămas în memoria sătenilor *Vasile Pop* zis *Hontu*, pentru că era șchiop și bătea tactul cântărilor bisericești cu bastonul în podele; *Iosif Georgița* pentru punctualitatea și spiritul de disciplină infiltrat în elevii săi. Pentru meritele sale, în anul 1863 a fost înaintat la rangul de *învățător prim*, iar la anul 1869 a fost premiat cu 80 fi. de ministrul ungar Iosif E. Otvos. *Mihai Domide* este amintit pentru aceleași motive și pentru pomărit și grădinărit.

D) Elevii

Trecuți prin școală trivială și dați în anii primi ai vieții sale societății, ca membrii folositori, au fost următorii: *Alexă A-Bui* (Buia, s.n.) fost comandant al institutului militar din Năsăud în anul 1840—1841, *Flore A-Bui* (Buia) și *Tănase A-Bui* (Buia) foști locotenenți, *Ștefan Borgovan* și *George Lica* foști căpitani, *Maxim Lica* jude regesc, *Dănilă Lica* avocat, *Ariton Mărcușiu* jude, *Maxim Halită* notar, *Iacob Berciu* notar, *Silviu Bolfa* funcționar și casier la Fondurile centrale și *Toma Timoce* judecător cercual. Apoi: *Maxim Pop* și *Artemiu Publiu Alexi* foști profesori la gimnaziul superior din Năsăud. Dintre aceștia: *Ștefan Borgovan* a fost decorat pentru merite militare. *George Lica* împreună cu *Vasile Nașcu*, *Ioan Purceila* și *Ioachim Mureșan* au prezentat, ca delegați ai grănicerilor, în anul 1860 un memoriu împăratului din Viena, în urma căruia comunele foste grănicerești și-au reprimit drepturile *regaliilor* (cârciumărit). *Maxim Lica* a făcut o fundațiune școlară de 1.000 fi. După înființarea liceului din Năsăud, în anul 1863, școala trivială din Sângeorz a dat, între mulți alții, pe următorii tineri, care absolvind-o, au devenit personalități de seamă pentru ținutul nostru și pentru neam. În 1863 a dat pe *Anton George* fost asesor la Sedria orfanală din Bistrița și pe *Alexa Larionesi* fost avocat în Năsăud. În 1864 a dat pe *Silviu Sohorca* fost paroh al Sângeorzului, pe *Ioan Lupoe* fost profesor la liceul din Năsăud și *Ioan Neamțiu* preot. În 1866 a dat pe *Donisa Șteopoe* fost inginer-șef C. F. R. în București, *Alex. Pop* prof. Bârlad și *Vasile Pop* preot în Sângeorz-Băi. În 1871 a dat pe *Solomon Halita* fost inspector general al învățământului primar și fost prefect de Iași și Năsăud, în 1874 pe *Alexandru Halita* fost profesor la liceu și vicar în Năsăud, în 1876 pe *Alexandru Andresi* fost medic în Săliște și în Alibunar, în 1881 pe *Octavian Utalea* avocat și fost primar în Cluj, în 1884 pe *Ioan Georgiță* fost medicinist. Alături de aceștia, trecând prin școala trivială, au continuat studiile în liceul din Năsăud foarte mulți intelectuali, născuți în comunele aparținătoare de fostul cerc al Sângeorzului. O bună parte au devenit învățători, funcționari administrativi, comercianți și meseriași. Sunt de amintit

următorii: *Ioan Jarda* fost director al școlii normale din Năsăud, *Ieremie Șorobetea* fost învățător triv., *Ștefan Utalea* fost învă. conf., *Ambrosiu A-Bui* fost învă. în Cluj, *Ioan Marica* fost învă. în Sângeorz, *Emil Marica* farmacist în Horez-Vâlcea, *Ioan Marica* colonel farmacist în Cluj, *Camil Sohorca* fost elev farmacist în Bârlad și *Iustin Sohorca* actualul director al școlii primare de stat din Sângeorz și scriitorul acestor rânduri.

E) *Contingente*

După mutarea școlii triviale din Maieru la Sângeorz, prin anii 1819—1821, contingentul școlii a fost de 40—50 elevi. Prin anii 1840—1859 școala trivială avea 100 elevi, iar de la anul 1864—1868 contingentul elevilor se urca până la 100—150. După ce la anul 1868 școlile netriviale s-au organizat pe baze mai sistematice, observând cu strictețe planurile de învățământ, contingentul școlii triviale a scăzut destul de simțitor. Așa în anul 1870 școala trivială avea numai 36 elevi. De la acest an, contingentele au fluctuat după cum urmează: în anul 1875 erau 52 elevi, 1880 erau 38 și în 1885 erau 68 elevi. În tot timpul cât a existat școala trivială, dar mai cu seamă de la anul reorganizării 1869, contingentul elevilor a fost recrutat de către comitetele comunale, care în tot anul, după examenul de vară, impuneau părinților să-și trimită copiii la școala din Sângeorz. La recrutarea aceasta se lua în considerare capacitatea elevilor și starea materială mai bună a părinților. În toate timpurile, cele mai mari contingente îl da comuna de reședință, Sângeorz.

II. Școala națională, confesională și de stat

A) *Înființarea, organizarea și edificiile*

În urma ordinului *Consiliului de război* din Viena în anul 1825 Comanda Reg. II grăniceresc a luat dispozițiuni, ca să se înființeze în toate comunele *școli populare*. Cu toate că în comuna Sângeorz era înființată școală trivială, totuși s-a înființat și *Școala populară națională* între cele dintâi, ce s-au înființat pe Valea Someșului în anii 1825—6. Motivele care justificau acest fapt sunt: comuna dispunea de local propriu, aproape nou, apoi împrejurarea că școala trivială nefiind numai a Sângeorzului, n-a putut cuprinde întreg contingentul de elevi sângeorzeni, decât în număr foarte restrâns, grosul obligațiilor de școală fiind amenințați să rămână fără instrucțiune. Deci, școală trebuia. Limba de predare în școală a fost română, având două despărțăminte cu un singur învățător și un catichet. Timpul de instrucție era

dela etatea de 7—12 ani, iar de la anul 1827 s-a introdus și *școala de repetiție*, pentru elevii cu etatea de la 12—15 ani, care erau obligați a o cerceta în Dumineci și Sărbători, câte două ore. De aici supranumirea de *școala de sărbători*. La început instrucțiunea elevilor era redusă la învățarea scris-cititului, puțină aritmetică și religia; dar în Sângeorz, pe lângă acestea se mai propunea geografia, istoria, științele naturale și fizica. Faptul este evident, pentru că *școala națională* pregătea elemente pentru școala trivială; iar ambițiunea personală a învățătorilor naționali era de a nu fi mai prejos ca cei triviali în ceea ce privește cultura generală, dată viitorilor cetățeni. Susținerea școlii era în sarcina casei comunale, la care mai contribuiau în mare parte toate familiile de grăniceri, care plăteau un arunc (bir) special, numit *bani de școală* (Schul-Oeld). Un act din 1853 arată că banii de școală, încasați în acel an de la 254 grăniceri sângeorzeni, făceau suma de 37 fi. 32 cr. v. a. Cel mai mare contribuabil a fost impus cu 58 cr. și cel mai mic cu 1 cr. Întrevăzându-se greutățile susținerii școlilor naționale pe această cale, s-a impus găsirea altor mijloace.

După o muncă energetică, depusă de *Ioan Marian*, vicar și director al școlii normale din Năsăud, în anul 1838 s-a pus bază *Fondurilor scolastice comunale* (Gemeinde Schul-Fond), alimentate și sporite din arendarea dreptului de cârciumărit al grănicerilor pe timp de trei luni: octombrie, noiembrie și decembrie al fiecărui an. Arenzile încasate se administrau în comune, sub controlul organelor militare și al *Comisiunii Fondurilor centrale* din Năsăud dându-se ca împrumuturi ușoare cu 5%/o, iar din dobânzile încasate se plăteau învățătorii, se procurau cărți tuturor elevilor și tot materialul didactic necesar școlii. Școala națională a fost inspectată, ca foruri superioare, de organele comunale, militare și de comitetul Fondurilor, prin directorul școlii normale din Năsăud.

După scurgerea anilor 1848—1850, în care timp viața școlii naționale a stagnat, apoi după desființarea Regimentului II de graniță întâmplată în 1851, școala a intrat sub alt regim, fiind condusă de directorul școlii normale din Năsăud și fiind inspectată de organele politice comunale și de stat. În anii 1858—1860 școala și-a pierdut titlul de *națională* și caracterul de comunală, căci reglându-se raporturile dintre stat și biserică, a fost dată în grija bisericii, devenind *școală poporală confesională greco-catolică*. Susținerea școlii se făcea de către *Fondul școlastic greco-catolic*, care de la 1868—1876 se administra de către *Percepția districtului Năsăud*, iar de la acest an, de *Percepția Fondurilor centrale*, împreună cu *Ordinariatul greco-catolic* din Gherla. Inspecțiunea școlii o făcea *Senatul școlastic districtual* în frunte cu vicarul, având în subordine pe *Referentul școlastic al cercului Sângeorz* și de *Senatul școlar local* în frunte cu parohul comunei.

Făcându-se în 1869 reorganizarea școlilor triviale, clasa I a școlii confesionale s-a decretat de clasa I a școlii triviale. Pentru a putea corespunde scopului, a trebuit ca și școala confesională să se reorganizeze, înființând postul al doilea de învățător și formând două clase separate din cele două despărțăminte. Tot cu aceasta ocaziune, dovedindu-se localul ca necorespunzător, având numai o sală de clasă și neavând curte spațioasă etc. s-a exonerat de la organele comunale cedarea a trei săli din localul ce odinioară servea de comandă a companiei VI de grăniceri și mai târziu oficiului cercului, în care astăzi este primăria comunală. Toate trei sălile cedate au fost în capătul de jos al localului, dintre care două serveau ca săli de clase și una de locuință pentru învățător. În aceste condițiuni de viață, lipsită de local propriu și avizată la mila altora, școala confesională a trăit muncind până la anul 1890, când desființându-se școala triviale, prefăcându-se și ea în confesională, școlile s-au contopit. De aici înainte școala întărită și-a continuat mersul spre scopul înalt ce-l au toate școlile.

De aici înainte această școală confesională a progresat la 4 puteri didactice. Localul fostei școli triviale a trecut în folosința școlii confesionale, dar cum în el aveau loc numai două sale de clase, aranjarea a rămas deocamdată cea de mai înainte. Noul regim maghiar, sub care a ajuns școala încă de pe la 1869, — care tindea la distrugerea naționalităților nemaghiare și care își potența din zi în zi influența nefastă asupra vieții sale, prin ordonanțe de multe ori imposibile de executat, prin nerespectarea legii și regulamentului din 1868, prin înființarea legii cu art. 26 din 1893 apoi prin șicane continue — a creat școlii împrejurări de viață grele, asemenea cu moartea. În special, școala confesională din Sângeorz a avut de suferit nespuse de mult. Inspectorii școlari de după 1890, pe vremea faimosului prefect Dezideriu Ehnfi, prin Comisiunea administrativă făceau presiuni asupra forurilor școlare confesionale, comuna bisericească să îndeplinească maximul din prevederile legilor școlare existente. Ori, acest lucru nu-l putea îndeplini deocamdată nici chiar statul cu școlile sale. Cu atât mai ușor a fost atacată școala confesională din Sângeorz, despre care se poate spune cu drept cuvânt că s-a născut în timpuri când viforul distrugerii începea să bată cu putere. Atacul a început în anul 1892—3, cum era natural, împotriva plasării școlii în două localuri separate. În urma acestui atac *Senatul școlar* local a hotărât demolarea pereților despărțitori din locuința directorului fostei școli triviale, formând din ea o sală de clasă. Măsura aceasta nefiind satisfăcătoare, rămânând o clasă și pe mai departe în localul primăriei și pentru evitarea unei noi intervenții din partea forurilor politice, *Senatul școlar* în ședința din 22 Martie 1896 a hotărât construirea unei sale de clasă, lipită de edificiul fostei școli triviale, în partea de sus. Lucrările s-au terminat în vara

anului 1897. Astfel clădirea școlii avea acum patru sale de clasă, pentru toți învățătorii săi. În zadar însă, căci avalanșa persecuțiilor pornită, nu s-a oprit, instrumentul distrugerii nu s-a mulțumit, ci și-a continuat opera.

În anul 1897, *Comisiunea administrativă județeană* cu ordinul nr. 954 invită forurile școlare confesionale să ia măsurile de cuviință pentru asanarea mai multor neajunsuri constatate la școala din Sângeorz, culminând în observațiunea, că localul este cu totul necorespunzător și că numărul învățătorilor nu este de ajuns în raport cu numărul obligațiilor de școală. În urma acestora, Senatul școlar în ședința din 29 August 1897 prezidată de parohul Silviu Sohorca, a formulat o întâmpinare energetică ca răspuns observațiilor Comisiunii administrative, hotărînd totodată repararea radicală a edificiului școlar și înființarea postului al cincilea de învățător, care post s-a și completat în toamna aceluia an. Clasa a V-a, nou înființată, însă n-a avut loc în localul școlii, care avea numai patru săli de clasă astfel, că iarăși s-a ocupat o sală din localul primăriei. În starea aceasta școala și-a dus viața amărîtă, atacată mereu de inspectorii școlari maghiari, punând forurile școlare la grele încercări.

În anul 1909 Senatul școlar hotărăște conscrierea unui nou local de școală, care în 1911 a fost terminat și care a costat peste 100.000 coroane aur. De remarcat este marea însuflețire și tenacitate a populației din Sângeorz, care a voit să țină piept urgiilor îndreptate în contra culturii sale, jertfind muncă și materiale, bani și tot felul de prestații pe altarul bisericii, care a condus și a executat lucrările de înnoire. Mii de metri cubi de lemn, piatră, nisip și scânduri au fost puse la dispoziție de către săteni, coform *aruncului* elaborat de Senatul școlii, secondat de organele comunale, în timp ce capitalul necesar a fost contractat ca împrumut de la banca *Albina* din Sibiu, acceptele de acoperire fiind semnate de toți membrii Senatului. Lucrările arhitectonice ale noului local de școală au fost executate de către d-șoara *Elena Preda* și dl *Ioan Sas* din Bistrița. Cu preluarea, recepționarea și inventarierea materialelor prestate de săteni, au fost delegați învățătorii Iustin Sohorca la piatră, Maxim Lupoai la nisip și Alexandru Mihăilă la lemn. Încredințat cu supraveghierea mersului lucrărilor, cu conducerea jurnalului de zi și cu ținerea evidenței lucrărilor săteni, dați întreprinzătorilor zi de zi din partea Senatului școlar, a fost învățătorul Iustin Sohorca. Toți și-au îndeplinit misiunile cu dragă inimă și cu însuflețire, dând dovadă că prin puteri unite se pot învinge orice greutate. Noul local de școală, cu un etaj, cuprinde 6 săli de clasă, 1 sală mare pentru adunări și serbări, 1 cancelarie, 1 bibliotecă și arhivă, 1 muzeu de științe naturale și de fizică și 1 cameră pentru servitor; tot în corpul clădirii este și locuința directorului constatator din 2 camere, 1 bucătărie, 1 cameră de alimente și 2 pivniți. Dar subminarea maghiară și-a urmat cursul.

Pentru ca viața școlară să fie mai periclitată și supravegheată de aproape, Ministerul ungar a mutat în coastele școlii confesionale din Sângeorz în mod arbitrar, în anul 1913—14, școala de stat din Bungardul-Săsesc, luând dispozițiuni ca mulți săteni să-și dea copiii la această școala. Multă ispravă însă nu s-a făcut, căci izbucnind războiul mondial, activitatea tuturor școlilor a stagnat.

Clădirea școlii confesionale de la anul 1915—1917 a servit ca spital militar. În timpul acesta multe acte s-au prăpădit și multe aparate de fizică s-au înstrăinat. În cursul timpurilor de grea încercare prin care a trecut școala confesională este de relevat faptul, că nu i s-a putut face alt rău din partea statului maghiar, decât amenințări. Mulțumită bărbăției susținătorilor ei și a populației, care a fost condusă cu inimă sinceră de mai marii săi bisericești, școala a ajuns la sfârșitul suferințelor sale. Dar munca grea îndeplinită de învățătorii confesionali, în toate timpurile, în școală și afară de școală, a fost cu drept cuvânt temelie rezistenței dârze, care a făcut și în Sângeorz, ca școala confesională să nu se plece nimănui, ci cu resemnare și încredere să aștepte zilele de răsplată și de mărire, de care a binemeritat.

După încheierea războiului mondial, care a adus liberarea națiunilor subjugate, s-a pus capăt și grelelor încercări ale școlii. În adevăr s-a ajuns în sfârșit timpul când școala din Sângeorz, după 100 de ani de existență, avea să-și dedice cu fală și cu onoare întreaga ei activitate *Statului român, mărit și întărit prin unirea tuturor Românilor într-o țară mândră și cu hotare firești lărgite*. Faptul acesta istoric pentru comuna Sângeorz-Băi s-a întâmplat în memorabila adunare populară ținută în ziua de 29 August 1920, când proclamându-se în unanimitate statificarea învățământului, s-au văzut lacrimi de fericire și s-a aclamat în delir de însuflețire M. S. Regele Ferdinand I și glorioasa Armată română, care au făurit Marea și Vecinica Unire a întregului neam românesc. S-au auzit cuvintele adânc simțite ale unui sătean ce plângea de bucurie: *Mulțumită lui Dumnezeu, că ne-a mântuit de cel rău și ne-a învrednicit să trecem de la ușă de-a dreptul în fruntea mesei!*

În afară de școlile amintite până aici, bătrânii din comună spun că înainte de anul 1848 a mai fost o școală numită a *Friptului*, peste Someș, în casa în care stă astăzi Iosif Pop, zis a Dieciții. După informațiunile primite, școala aceasta se restrângea la deprinderea pușinilor săi elevi în a ști citi din *Ceaslov* și a cânta bisericește. Avea prin urmare un caracter pur mănăstiresc. Această școală a trăit numai câțiva ani, până la moartea cantorului care făcea pe învățătorul. Numele lui a fost *Ioan Nițiu*, impus pe moșia *de vacan* a Diecițenilor, luând numele vetrei de *Pop*.

Școala de repetiție, după cum s-a amintit mai sus, a fost înființată îndată după anul 1827, întâiu în legătură cu școala trivială, în cadrul căreia se făceau și exerciții preregimentare. Limba de predare era și aici germană, până la anul 1869. Despre

școala de repetiție cu caracter confesional se știe, că exista încă înainte de anul 1877, cu o frecvență foarte slabă, dăinuind așa până la anul 1898 când a fost transformată în *școala agronomică repetițională*. Cu acest titlu a trăit până la anul 1918, când s-a desființat, neavând nici un rost. Limba de predare în școala de repetiție confesională de la înființare a fost română, iar de la 1898—1918 a fost paralelă, română și maghiară.

B) *învățătorii*

Cel dintâiu învățător al *școlii naționale*, după cum spun bătrânii din comună ar fi fost unul cu numele *Iohan Olo* sau *Olar* sau *Olah*. Nu-și amintește însă nimeni locul nașterii sale. După el spun că au fost *Șoldea* și *Leon Piciu*. Date precise nu se știu nici despre unul, însă prin supoziție se poate susține că *Ioan-Olo-Olar-Olah* a servit de la 1826, iar *Șoldea* de la 1830 încoace. Despre *Leon Piciu* se știe, că în anii 1856 și 1857 a fost adjunct la școala normală, deci se poate afirma, că el ar fi servit înainte de acești ani la școala din Sângeorz, fiind mai apoi avansat la postul din Năsăud. Atât la școala națională, cât și la cea confesională și mai târziu la școala de stat română, au servit și servesc în mod cronologic următorii învățători:

1. Ioan Olo-Olar Olah, locul de naștere necunoscut, a servit la școala națională de la 1826—?;
2. N. Șoldea, locul de naștere necunoscut, a servit la școala națională de la 1830—?;
3. Leon Piciu, născut în Salva; a servit la școala națională înainte de 1855;
4. Maxim Halița, n. în Sângeorz-Băi, a servit la școala națională de la 1844—1850;
5. Alexandru Șteopoe, n. în Sângeorz-Băi, a servit la școala națională de la 1850—1860 și la conf. gr.-cat. De la 1861—1869, devenit cantor, apoi notar și casier corn.;
6. Eremie Șorobetea, n. Sângeorz-Băi, a serv. la școala conf. gr.-cat. de la 1868—1869, trecut la școala trivială;
7. Ștefan Utalea, n. Sângeorz-Băi, a serv. la școala conf. gr.-cat. de la 1869—1899, până la moarte;
8. Bartolomeu Șorobetea, n. Sângeorz-Băi, a serv. școala conf. gr.-cat. de la 1878—1905, până la moarte;
9. Ioan Marcu, n. Bistra, a serv. la școala conf. gr.-cat, de la 1890—1921 și la cea de stat română de la 1922—1926, trecut la pensie, 1937 decedat;

10. Donisă Istrate, n. Nepos, a serv. la școala conf. gr.-cat. de la 1890— 1894, plecat la Nepos;

11. Teodor Iepurean, n. Geoagiul de sus, a serv. la școala conf. gr.-cat, de la 1894—1910 și la cea de stat rom. reactivat de la 1920—1926, trecut la pensie;

12. Ioan Marica n. Sângerz-Băi, a serv. la școala conf. gr.-cat. de la 1897—1908, până la moarte;

13. Iustin Sohorca, n. Sângerz-Băi, a serv. la școala conf. gr.-cat. de la 1899—1921 și la cea de stat rom. de la 1922—1932, din 1926 dir. scol. de stat, trecut la pensie;

14. Maxim Buia, n. Sângerz-Băi, a serv. la școala conf. gr.-cat. suplinit, de la 1903—1904, devenit subrev. adm. scol. Bistrița;

15. Claudia Ilieșiu n. Năsăud, a serv. la școala conf. gr.-cat. de la 1905—1908, plec. la Năsăud;

16. Alexandru Mihăilă, n. Sângerz-Băi, a serv. la școala conf. gr.-cat. de la 1907—1918, plecat din corn. dev. parlamentar;

17. Maxim Lupoai, n. Sângerz-Băi, a servit la școala conf. gr.-cat. de la 1908—1921 și la cea de stat rom. din 1922, în activitate;

18. Pompei Damian, n. Șomfalău (Târn.-Mică), a servit la școala conf. gr.-cat. de la 1911 —1919, plecat din comună;

19. Laura Chintean, n. Sângerz-Băi, a servit la școala conf. gr.-cat. de la 1920—1921 și la cea de stat rom. de la 1922—1926, detașată la Satu-Mare;

20. Emilia Olteanu, n. Ardan (Bistrița), a servit la școala conf. gr.-cat. de la 1920—1921 și la cea de stat rom. de la 1922—1923, plecată la Leșu;

21. Sabin Sohorca, n. Sângerz-Băi, servește la școala de stat rom. din 1922, în activitate, detașat la școala de meserii;

22. Aurel Șorobetea, n. Sângerz Băi, a servit la școala de stat rom. de la 1922—1929, deven. profesor de liceu;

23. Elvira Mihalca, n. Rebrîșoara, servește la școala de stat rom. din 1925, în activitate;

24. Ștefan Lazar, n. Josenii-Bârgăului, a servit la școala de stat de la 1926—1927, ca suplinitor;

25. Elena Chinteanu, n. București, a serv. la școala de stat rom. de la 1927—1928, detașată de la Poiana-Ilvei;

26. Ana Marica, n. Sângerz-Băi, a servit la școala de stat rom. de la 1927—1932, detașată de la Ghiriț-Someș.

În afară de aceștia, au mai servit ca suplinitori următorii studenți:

27. Valeria Rulean, n. Năsăud, la școala de stat rom. de la 1926—1928;

28. Anton Șirlincan, n. Sângeorz-Băi, la școala de stat rom. de la 1926—1927;
29. Emil Iepurean, n. Sângeorz-Băi, la școala de stat rom. de la 1926—1927;
30. Virgil Nicolaescu, n. Rudari, județul Oorj, la școala de stat rom. de la 1926—1927.

Toți învățătorii muncind cu râvnă atât în școală cât și pe teren extrașcolar, au rămas în amintirea poporului și au fost și sunt stimați, având încrederea acestui.

C) *Elevii*

Școala națională comunală a pregătit multe elemente pentru școala trivială, iar cea confesională, care a fost succesoara amândurora, le-a continuat munca, dând comunei cetățeni bine pregătiți și disciplinați. Școala confesională a dat pentru liceu mulți elevi, dintre care unii absolvându-l, alții părăsindu-l și dându-se altor cariere, au devenit personalități de seamă. Următorii au terminat studiile la liceul din Năsăud, în mod cronologic:

- în anul 1900, Emil Mărcușiu, profesor la liceul din Năsăud;
- 1904, Balint Karacsonyi, procuror în Budapesta;
- 1907 Dr. Oeorge Anton, adv. Bistrița; Octavian Mărcușiu preot și catehet în Năsăud; Ioan Șorobetea, decedat ca elev; Leon Nicolai, medic; Ilisie Daraban, notar, secretarul liceului »Dr. C. Angelescu* Cluj«; Dr. Laurențiu Oanea, avocat, fost deputat și senator; Alexandru Daraban, notar;
- 1908, Anchidim Pop, mort ca absolvent de liceu; Aurel Șorobetea, fost preot, învă., prof. Satu-Mare și Năsăud;
- 1909, Flore Algeorge, prof. la Liceul militar Tg.-Mureș;
- 1912, Valeriu Chibulcutean; Ioan Buia, medic în Cluj;
- 1913, Emil Buia, inginer în Satu-Mare;
- 1917, Aurel Sohorca, mort în război în anul 1918;
- 1921, Ionel Alexandru, profesor; 1922, Tiberiu Marcu;
- 1925, Emil Iepurean, jurist;
- 1925, Traian Ulpiu Marcu, jurist;
- 1923, Anton Buga, candidat de preot.

Din liceu trecând la alte cariere sunt următorii: Maxim Lupoe învățător în Sângeorz-Băi; Alexandru Mihăilă, învățător în Sângeorz-Băi, devenit deputat; Maxim Buia, subvizor administr. școlar în Bistrița; Sabin Sohorca, învățător în Sângeorz-Băi; Laura Chinteuan, învățătoare; Victor Iepurean, absolvent al școlii comerciale Cluj; Ioan și Vasile Algeorge, absolvenți de conservator; Valentin Iepurean, impiegat la C. F. R.; Iosif Uza, comerciant în Sângeorz-Băi. În prezent

sunt mulți tineri duși la liceu și la școala de meserii, dați de școala fostă confesională și de actuala școală de stat.

D) Directorii școlari și catiheții

Școala trivială până la anul 1869, având un singur învățător, acesta a fost și dirigintele școalei. De la 1869 cel dintâi și ultimul director a fost Mihai Domide, care deodată cu desființarea ei a trecut în pensie. La școlile naționale învățătorul era dirigintele până la 1869. De la acest an, directorul solii confesionale a fost parohul comunei.

Între directorii parohi, care au muncit pentru prosperarea școlii confesionale, meritând mențiune sunt:

1. Simion Tanco, care a organizat școala confesională la 1869 cu două puteri didactice. A murit în anul 1884.

2. Silviu Sohorca, care a continuat opera antecesorului său, organizând școala confesională după anul 1890, apărând cu energie interesele și viața ei și sporind numărul învățătorilor la cinci puteri.

3. Aurel Chintean, sub care s-a clădit actualul local de școală, în care de prezent este școala de stat, sporind numărul învățătorilor la șase puteri.

La școala primară de stat cel dintâi director a fost Ioan Marcu, până la 1925. Dela acest an până în prezent este actualul director Iustin Sohorca. Acești doi directori au luat parte activă în toate mișcările culturale din comună, înființând *Cerc cultural* pentru popor, cor mixt, care are vreață de 25 ani, reuniune de înmormântare, reuniune de împrumut și păstrare ș. a.

Dintre aceste instituțiuni, în timpul războiului, luându-li-se capitalele, ca împrumuturi forțate, unele au dispărut. Sunt în ființă însă *Cercul cultural*, *Reuniunea de împrumut și păstrare Izvorul*, condusă cu multă pricepere și hărnicie, cât a fost în viață, de Ioan Marcu și corul mixt, instruit și condus cu dibăcie de Iustin Sohorca. Catiheții în toate timpurile au fost preoții locali: parohul la școala trivială, capelanul la cea națională și confesională. Catiheții au fost următorii: Simion Tanco, Nicolae Georgiță, Silviu Sohorca, Alexandru Avram și Aurel Chintean.

E) Alte întâmplări

În anul 1877 învățătorul Ștefan Utalea a fost destituit și condamnat de Tribunal, pentru faptul că a folosit în școală, în clasa I, manuale oprite, dar în urma apelurilor energice și temeinice în anul următor a fost repus în drepturile avute, fiind achitat.

Din cauza epidemiei de anghina și pojar, ce a grasat în comună, școlile au fost închise din 15 Noemvrie 1878, până la 2 Mai 1879.

În anul 1880 Ministerul Instr. ungar a ordonat învățătorilor să-și însușească limba maghiară. De atunci observațiunile, amenințările și presiunile s-au ținut lanț, refrângându-se asupra întregii vieți școlare. În anul 1907, după examenul de vară, fără nici o cercetare disciplinară, Ministerul Instr. ungare a destituit pe învățătorul Iustin Sohorca, pe motivul că n-ar poseda limba maghiară, deși în cursul anului inspectoratul școlar a constatat în clasa sa succes *kielegito* (satisfăcător). A fost silit să-și ceară îngăduială de la același Minister, să-i lase timp de un an, pentru însușirea limbii maghiare. Obținând acest favor, s-a dus la Debrețin, unde s-a înscris ca elev particular al cursului IV la școala normală de învățători reformați, stând acolo întreg anul școlar 1907—1908. Senatul școlar confesional a fost mai neîndurat, căci în afară de salariul de 50 coroane pe lună, din care sumă a trebuit să se susțină pe sine, să-și susțină soția acasă și pe deasupra să-și plătească suplinitorul cu 32 coroane pe lună, deși rugat, n-a vrut să-i dea nici un fel de sprijin. Disperat a apelat din Debrețin la cunoscuta și mult probata bănavoință a neuitatului și marelui dascăl Ignat Seni, secretarul de atunci al Fondurilor școlare, ca să-i exopereze un împrumut din Fondul scolastic, dar împrumutul nu i l-a exoperat, ci răscolind în colegii români sentimentele de dragoste și alipire colegială, a reținut cu voia lor, din plata fiecăruia, câte o sumă minimă, timp de 2 luni, adunându-i 200 de coroane, care sumă i-a scăpat de grijile necazului. Terminând cursul cu succes bun, s-a reîntors la post, păstrând recunoștință duioasă binefăcătorilor săi și dând uitării gestul de neprietenie arătat de Senatul școlar. Prin anul 1897 Senatul școlii a fost încunoștiințat de Comisia administrativă județiană cu ordinul nr. 235, și de Oficiul vicarial cu ordinul nr. 146, că pentru împărțirea învățătorilor cu primul cincinal de salariu, poate cere ajutor de stat, condiționând însă, ca Senatul și învățătorii să se acomodeze unor prevederi, expuse în acel ordin și legii din 1893. Senatul școlar însă, văzând de sigur condițiunile îngreunătoare pentru școală și viața ei, luându-le ca un fel de *Cui a lui Pepelea*, în ședința din 21 februarie 1897, la punct I hotărăște, că refuză ajutorul de stat, luând asupra-și susținerea școlii și darea primelor cincinale învățătorilor, din puterile proprii.

A sosit însă anul 1907 cu faimoasa lege școlară a lui Apponyi, care prevedea și obliga pe susținătorii de școli la ridicarea salariului de bază al unui învățător, la 1000 coroane pe an, adăugând cincinalele de câte 100 coroane precum și bani de locuință. Legea aceasta încă da posibilitate de a cere ajutor de stat ceea ce s-a și hotărât în ședința Senatului școlar din 4 iulie 1907, la punctul II. Dar școala din Sângeorz-Băi, care de mult a fost ochită, pentru a fi nimicită, a avut multe de suferit până să-l obțină. Cererea înaintată cu nr. 110 n-a ajuns la destinație, pentru că Consistorul din Gherla cu ordinul nr. 391 a oprit înaintarea ei, până când va hotărî și îngădui lucrul acesta în toată dieceza. După ce consistoriul din Gherla a îngăduit, Senatul a cerut din nou ajutorul de stat, însă a fost respins pe motivul, că edificiul școlar este necorespunzător. Senatul școlar în 1908 a hotărât construirea unui local nou de școală. A pregătit planul, l-au aprobat forurile competente și anexând copiile, a cerut din nou ajutorul de stat. Cererea a fost respinsă cu mențiunea, că ajutorul de stat se va da după terminarea localului școlar și prevederea lui cu cele necesare, conform legii. În anul 1910 s-a început edificarea școlii, iar în septembrie 1911 s-a predat destinației, când s-a cerut iarăși ajutorul de stat. Cererea iarăși a fost respinsă pe motivul că ajutoarele se dau persoanelor, în consecință nu se dau, până când se va constata progresul fiecărui învățător în clasa sa. În anul școlar 1911-12 la inspecția făcută la finea lui martie, inspectorul regesc a aflat spor mulțumitor în fiecare clasă, când oarecum jenat, a promis obținerea ajutorului de stat cu cuvintele: *Dacă pe Paști nu veți avea de cozonaci, apoi pe Rusalii veți avea cu toată siguranța*. Deci s-a înaintat din nou o cerere, însă și de data aceasta a fost respinsă, zicându-se că Senatul școlar va putea obține ajutorul de stat, dacă va da următoarele declarațiuni:

1. Senatul școlar nu va înființa postul al șaselea de învățător.
2. În nici o clasă nu se vor primi mai mulți de 60 elevi.
3. Comuna va pune la dispoziția statului un teren, necesar la ridicarea unui local de școală de stat.
4. Ministerul Instr. ungar se obligă a da pentru totdeauna ajutoarele necesare celor cinci învățători confesionali.

După acceptarea acestor condițiuni, rezervând comuna terenul pentru școala de stat maghiară, în actualul târg de vite, s-a făcut pact și cererea pentru ajutoarele de stat a fost înaintată din nou. Cererea a stat în dosarele Ministerului ungar mult și bine și abia după repetate intervenții personale ale episcopului Vasile Hossu din Gherla, în cursul lunii Iulie 1913 a fost rezolvată *favorabil*, ordonanțând ajutoarele numai de la 1 ianuarie aceluiași an și păgubind pe învățători cu sumele ce li s-ar fi căzut de la 1 iulie 1907, până la 31 decembrie 1912. Izbucnind războiul, toate

planurile și uneltirile rău voitorilor au rămas baltă, bucurându-se învățătorii de sporurile salariilor bine meritare, iar de la înfăptuirea României Mari, școala trecând pe statul român, se bucură de toate favorurile ce le vrednicește și de care statul i le acordă cu mână binevoitoare și mult ocrotitoare.

După toate zbuciumările și luptele ce au trecut peste capul școlilor sângeorzene, din care au ieșit biruitoare, ne aducem aminte de vorbele cronicarului *Miron Costin*, că *Nu vremurile sunt supuse oamenilor, ei bieții muritori sunt supuși lor*. Ca încheiere nu trebuie să uităm, ci să ne aducem aminte cu pietate de înaintașii noștri, duși în lumea dreptilor, care ne-au lăsat moștenire dragostea de neam, de biserică, de școală și de comună, fiindu-ne exemple de urmat, obișnuindu-ne în tenacitatea și în disciplina lor și zicându-le:

Glorie numelui vostru, cinste amintirii voastre !

DATINI ȘI FOLCLOR DIN SÂNGEORZ-BĂI

IUSTIN SOHORCA¹

CUVÂNT DE SALUT²

Această culegere de folclor poetic și muzical nu are nevoie de vreo prezentare specială aici, după frumosul și cumpănitul cuvânt al autorului „de 76 de ani”, exprimat sub titlul „Introducere”. Iar când va statua asupra ei specialistul, o va face în scop de valorificare estetică și de inserare la moștenirea culturală a veacurilor a acestei părți de spiritualitate din Sângeorz-Băi, salvate de la uitare și conservate fidel și complex (inclusiv melodiile) de învățătorul de odinioară Iustin Sohorca.

Dacă, totuși, se face această întâmpinare la apariția culegerii folclorice, două sunt motivele care se cer subliniate.

Întâi, se cuvine salutată cu bucurie și entuziasm înmănușarea pieselor și trebuie considerată un eveniment cultural al locului editarea acestui volum în condițiile posibile doar a xeroxării, azi. Iar pe inimoșii lui redactori și concomitent tehnoredactori care au făcut atât de mult să prezinte culegerea în forma și înfățișarea de față, Clemente Plăianu și Ironim Marțian, să-i felicităm pentru reușita realizării și punerea la îndemâna doritorilor a acestei cărți. Gratiudinea pentru existența ei merge până la păstrătorul textelor originale, moștenite de la culegător, la d-rul George Uza.

Al doilea, se îndrăznește afirmația că prin această culegere harnicul, înzestratul, literatul dascăl, care se află acum, postum, la al doilea volum de activități și scrieri memoriale personale și colective, Iustin Sohorca, a dobândit statutul de folclorist. Se riscă și concluzia că numai alcătuirea culegerii și cunoașterea cât de cât publică, prin xeroxare, s-a salvat un nume de folclorist, ale cărui preocupări se înscriu unei tradiții culturale ale familiei, amintindu-l pe preotul Silviu Sohorca, încununând prin fiul său un ideal patriotic și de prețuire a creației spirituale a poporului țărănesc român, Iustin Sohorca ducând mai departe travaliul, ca atâția cărturari și intelectuali ardeleni.

Așadar, o carte „sui generis” și un nume născute dintr-o lungă tăcere a gestației culturale, care se cuvin a fi salutate mai larg și binevoitor.

Cluj-Napoca, 12 iunie 1988.

---

¹ Cercul Cultural-Istoric *Plaiuri Năsăudene și Bistrițene*, număr îngrijit de CLEMENTE PLĂIANU și IRONIM MARȚIAN, Cluj-Napoca, 1988.

² *Idem*, TEODOR TANCO, p. 5.

CUVÂNTUL REDACȚIEI³

După *Povestea comunei Sângeorz-Băi și Jurnalul de front*, publicate în Buletinul „Plaiuri Năsăudene și Bistrițene” nr. 14/1986, în acest număr dăm la iveală *Datini și folclor ...* din aceeași localitate, datorate aceluiași harnic truditor în ale scrisului, învățătorul Iustin Sohorca, intelectualul care s-a dedicat cercetării folclorice și etnografice sub impulsul manifestat pentru aceste discipline de câțiva dintre intelectualii ținutului Năsăudului. El a trăit perioada cercetărilor socio-etnografice realizate în câteva localități someșene, de către echipele studențești ale profesorului universitar și sociologului Dimitrie Gusti. A cunoscut multe publicații folclorice printre care și cele ale profesorului de la Năsăud dr. Alexandru Ciple, culese din ținutul natal maramureșan, ca și *Bocete și descântece din ținutul Năsăudului*, culese de Gavril Bichigean și Ion Tomuța, ambii năsăudeni. Toți i-au fost cunoscuți învățătorului și concomitent l-au stimulat în preocupările sale.

Pentru Sohorca publicațiile folclorice sunt documente de istorie socială, oglindindu-se în ele viața trecută și prezentă a consătenilor săi.

De data aceasta, doctorul docent George Uza, nepotul și purtătorul de grijă al lucrărilor lui Iustin Sohorca, ne-a prezentat două caiete copertate pe care autorul le-a numit „volume”. În primul volum tratează datinile legate de evenimentele cele mai importante din viață: *la naștere, căsătorie și moarte*. În al doilea vorbește despre *oierit*, una din principalele preocupări ale consătenilor săi sângeorzeni și despre obiceiurile legate de *întâia zi de arat*, după care ne dă frumoasele culegeri de *poezie populară*, rezultate – spune autorul – *unele din amintirile mele, altele auzite și culese din gura acelor care i-au înțeles rostul și munca depusă*. Din comunicarea informatorilor, făcută pentru folclorul cules, reiese că în casa învățătorului Sohorca s-au trăit cu intensitate aceste culegeri, multe fiind contribuția soției sale, Cătălina Sohorca, născută Joja.

Lipsind datarea culegerilor, menționăm că toate au avut loc în anii '50, după pensionarea învățătorului.

---

³ *Idem*, CLEMENTE PLĂIANU, lector univ. dr. ing. IRONIM MARȚIAN, p. 6.

INTRODUCERE

Un om bătrân, de 76 de ani, așa cum sunt eu, își amintește de lucrurile și întâmplările petrecute pe o rază de cel puțin 100 de ani, inclusiv prezentul. Cu deosebire își reîmprospătează în memorie și se transpune în trecutul îndepărtat în care poporul nostru, cu toate vitregiile pe care le-a suferit, asupra cauzate de străini și de ai săi, a știut, totuși, să-și creeze o viață a sa, proprie, plină de manifestări duioase și admirabile.

Aceste manifestări ale sufletului său s-au arătat și se arată prin doinele și cântările sale, prin dansurile sale, prin portul său nealterat, prin limba sa puternic asimilatoare, dar, mai ales prin datinile și obiceiurile sale moștenite de la moșii și străbunicii săi, care ne conduc tocmai la zămislirea și nașterea sa.

Prin lucrarea aceasta nu fac istoria poporului nostru, trecut din mână în mână și stăpânit de alții, folosit de ei ca și adevărați bani de cheltuială, dar mai târziu asupra chiar de ai săi, ci mă străduiesc a scoate la soare din colbăria trecutului a o infima parte a sufletului său, arătând prezentului unele datini, obiceiuri, cântece și poezii, adevărate tezaure...

Aceste tezaure nedezipite unele de altele, care se contopesc și se completează reciproc, care astăzi sunt văzute ca ceva petrecut și uitat, se mai pot admira privindu-le la ceremoniile aranjate de popor cu ocaziunile celor mai importante momente ale vieții sale și ale omului: *Nașterea, Botezul, Cununia, Moartea și Viața de toate zilele.*

Le voi lua pe rând, expunând numai datinile laice și numai pe acelea din comuna mea natală, indiferent că ele se practică într-o formă sau alta și aiurea. Fac așa pentru că aceeași datină, același obicei, diferă în exprimarea sa de la comună la comună, ba chiar de la individ la individ.

Datinile și obiceiurile ce le descriu, unele sunt expuse în timpul trecut (era, a fost), altele în prezen (este, sunt, etc.).

Acelea din trecut, în mare parte sunt abandonate, iar acelea din prezent sunt menținute, dar mult modificate și simplificate.

Modesta mea lucrare o închin străbunicilor poporului, din care, cu mândrie fac și eu parte, popor pururea asupra, dar care în ciuda viforosului său trecut, a voit și a știut să-și ridice fruntea falnică către soare, privind cu încredere la viitorul prezent și la prezentul ce-i asigură viitorul unei vieți veșnic libere, pașnice și frățești cu toți și cu toate.

NAȘTEREA

Atât în trecut, cât și în prezent, perechea căsătorită, îndeosebi nevasta, încă cu mult înainte de a naște, s-a îngrijit și se îngrijește să aibă la îndemână anumite persoane, femei, care să-i fie de ajutor în momentul și după naștere.

Aceste ajutoare sunt: ***Moașa asistentă, Moașa de coșarcă și Nănașa.***

1. Moașa asistentă

În timpurile trecute, nașterile se întâmplau în casa soților, iar în lipsa moașei oficiale (cu diplomă) asistența o îndeplinea o femeie săteancă pricepută (nu au fost rare cazurile, când asistența o făcea soțul).

Se poate închipui starea rudimentară, mizeria și lipsa aproape totală ale mijloacelor de asistență din punct de vedere sanitaro-igienic, căci regimurile apuse nu prea erau preocupate cu chestiunile îngrijirii mamei și al copilului.

Astăzi, însă fiind înființate în toate comunele maternități sau săli de naștere, înzestrate cu toate mijloacele moderne și necesare, evenimentul nașterii se face în aceste săli, iar asistenta se îndeplinește de moașa oficială și în cazuri excepționale de medic. Astfel, nașterile sunt asigurate în mod optim, căci îngrijirea mamei și a copilului este o problemă primordială...

Atât moașele din trecut, în cadrul posibilităților, cât și acelea actuale, oficiale, au îngrijit și îngrijesc lăuza din punct de vedere sanitaro-igienic.

Cu acestea, munca acestor moașe a fost și este încheiată.

Moașele sătence din trecut erau remunerate după bună învoială, cu bani sau în alt fel, iar moașele oficiale de astăzi fiind salariatele statului, nu primesc nimic, decât, din când în când, mici cadouri.

Moașele asistente din toate timpurile au fost și sunt respectate, fiindu-le sărutate mâinile oricând și în orice loc, de către fostele lor paciente.

2. Moașa de coșarcă

În toate timpurile, imediat după naștere, această moașă fiind înștiințată, se grăbește să umple o cană cu apă curată, în care introduce un mănunchiaș de busuioc împodobit cu buchețele de flori, alergă la preot să-i *facă apa (aghiasma)*. Cu această apă vine la lehuză, căreia îi dă să bea puțin, îi stropește cu busuiocul în chip de cruce părul, hainele și în mod deosebit nou-născutul; tot astfel stropește

vasul, în care s-a depus locul fătului. Vasul acesta este îngropat de tatăl familiei în cel mai retras loc din grădina casei.

Rolul moașei de coșarcă este de a aproviziona, la început aproape zilnic, lehuza cu alimente mai alese și cu băutură (țuică îndulcită și fiartă). Aprovizionarea se face pe tot timpul lehuziei.

Alimentele le duce într-o coșarcă bine garnisită, acoperită cu un *cingeu* (prosop țesut sau cusut) frumos și curat din care, în mod de fală, lasă să se vadă gârliciul sticlei cu băutură. Coșarca aceasta împrumută numele de *moașă de coșarcă*.

Deocamdată rolul moașei de coșarcă este îndeplinit, rămânând ca viitorul rol să-l îndeplinească la botez.

Pacientele, de acum înainte, sunt nepoatele ambelor moașe.

3. Nănașa

Acest serviciu l-a îndeplinit și îl îndeplinește, de regulă, nănașa de cununie, dar în cazuri excepționale (moarte, etc.) de către o altă femeie, neam, rudenie sau prietenă.

Rolul nănașei este restrâns la contribuția aprovizionării lehuziei cu alimente, dar funcțiunea principală o îndeplinește la botez.

Toate acestea se îndeplinesc atunci când actul nașterii decurge în mod normal, căci, dimpotrivă, în cazuri grave de complicații anormale, lehuziei i se dă ajutorul necesar chiar pe cale chirurgicală.

Între nașterile anormale sunt cele *înainte de vreme*, adică pierderile (lepădatul) și avorturile provocate, unele justificate cu salvarea vieții mamei și altele nejustificate, criminale, care se încadrează în codul penal și care se pedepsesc cu asprime.

LĂCAȘURI DE TRĂIRE ORTODOXĂ SÂNGEORZENE PÂNĂ LA 1900

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Biserica de la anul 1450

Date despre această biserică au fost făcute cunoscute de Victor Motogna într-o lucrare publicată în anul 1925. A făcut public un document datând din 14 decembrie 1450 în care se amintește despre existența unei biserici românești la Sângeorz, alături de altele de pe Valea Someșului Mare, de la Maieru și Năsăud⁴. Date privind această biserică le mai întâlnim menționate în anul 1902, la Budapesta, de un învățat ungar pe nume Szendrei, care se referea la biserica de lemn din Sângeorz. Aceste informații ale ținutului ungar au fost preluate de Ștefan Meteș într-o lucrare din anul 1935⁵.

Schitul din Poiana (Valea) Mărului - în jurul anului 1566

Biserica Ortodoxă a evoluat în strânsă legătură cu regiunile limitrofe ale Bucovinei și Moldovei. De altfel, Biserica Ortodoxă din întreaga Transilvanie, încă din secolul al XIV-lea, depindea ierarhic de Mitropoliile din Țara Românească și Moldova. În 17 iulie 1566 Alexandru Lăpușeanu le scria bistrițenilor să-l prindă pe călugărul fugar Eftimie, amestecat în răscoală, care se află la un român Lazăr între satele Bârgău și Sângeorz, și să-l trimită în Moldova⁶.

Pornind de la toponimica unor locuri din Sângeorz, locul între satele Bârgău și Sângeorz, menționat mai sus, este singurul care are în componența sa denumirea de „Mărului”, adică *Poiana (Valea) Mărului*. În vecinătate se află o altă poiană care, care și până în ziua de astăzi, este în proprietatea unor familii, cu numele Lazăr, Miron, Lica etc. Aproape toată Poiana Mărului se află în proprietatea unor familii ce poartă numele Miron, iar această poiană este mărginită într-o latură de Dealul Butenilor (poreclă dată unor familii cu numele Miron). De aici se poate trage concluzia că diaconul Miron hirotonit la Bobâlna de către episcopul Ghenadie la 17 martie 1636, s-ar trage din aceste familii și ar fi plecat de la schitul care, probabil,

---

⁴ VICTOR MOTOGNA, *op. cit.*; Vasile Drăguț, *Pictura murală din Transilvania*, București : Meridiane, 1970, p. 25.

⁵ ȘTEFAN METEȘ, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, vol.I*, Sibiu, 1935, pp. 150 – 152.

⁶ *Ibidem*, pp. 91 – 92.

exista în Poiana Mărului. De aici s-ar fi putut muta schitul, tras pe timp de iarnă cu săniile, undeva sub Pleșă, pe Colina lui Malin sau pe malul Someșului Mare. Cunoscând aceste locuri lansez ipoteza unui posibil traseu al mutării acestui schit, ținând cont că distanța aceasta este cu mult mai mică în comparație cu cea de la Valea Pleșii: Poiana Mărului – Poienile Lăzărului (Lazăr) – Dâmbul Pietroasei – Scoasa – Gruiul (pe lângă cimitirul evreiesc) – Valea Șteziei – malul stâng al Someșului Mare - sub Pleșă, la Malin sau pe malul Someșului Mare (în dreptul podului peste Someșul Mare). Și în zilele noastre locuitorii sângeorzeni care au în proprietate pământuri în Poiana Mărului sau în zonele învecinate își transportă pe acest traseu cu carele (vara) și cu săniile (iarna) fân, lemne și unele produse agricole.

Mănăstirea Cormaia

Mănăstire cu începuturi încă insuficient clarificate, atribuirea a diferite date de construcție, începutul secolului al XVII-lea (1636), prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în jurul anului 1733, 1749-1751. Aceasta a figurat în diferite locații – *Valea Porcoia, Valea Grecilor, Valea Cormaia pe un afluent al ei, Valea Pleșii* – sugerând fie repetate strămutări, fie reconstrucții repetate, fie existența unor lăcașuri monahale diferite⁷.

Tradiția spune că la început a fost schit clădit pentru întâia oară în anul 1636 în Valea Porcoia (sau Valea Pleșii, afluentul Văii Cormaia), pe locul numit *La Mănăstire*⁸.

Din cauza vitregiei timpurilor, biserica s-a ruinat. La începutul secolului al XVIII-lea, la anul 1747, popa Constantin din Sângeorz, călugărit Climent, la îndemnul episcopului Pahomie al Romanului, originar din Gledin de lângă Bistrița, a zidit pe locul vechii biserici alta, dându-i numele de Pocrov⁹. Pe Antologhionul tipărit la Iași în 1755 sub păstoria lui Iacob Putneanul a rămas următoarea însemnare: *Cunoscut lucru este că această carte cu strădania i cheltuiala cucernicului între proți popa Constantin din Sângeorz iar acum ieromonah Climent o au cumpărat și lăsat zestre veșnică acestei sfinte mănăstiri...Mănăstirea Pocrov a Sângeorzului zile 20*

---

⁷ Protos. Dr. MACARIE MOTOGNA, *op. cit.*, pp. 210-211.

⁸ *Ibidem*, p. 211, apud NICOLAE IORGA, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Valenii de Munte; ediția a II-a, București, 1929, p. 327.

⁹ *Ibidem*, apud ȘTEFAN METEȘ, *op. cit.*, p. 96.

decembrie 1769¹⁰. Datorită acestui document avem certitudinea că mănăstirea a fost construită înainte de 1761.

Tot despre această mănăstire s-au găsit o însemnare din data de 10 decembrie pe o carte ce se găsește la biserica din comuna vecină, Maieru, a viitorului episcop greco-catolic Grigore Maior: *Cunoscut lucru iaste, că această carte cu strădania și cheltuiala cucernicului între preoți, popa Constantin din Sângeorz, iar acum ieromonah Climent, o au cumpărat și lăsat zestre veșnică acestei sfinte mănăstiri, care mănăstire așisderea de același ieromonah au fost din întregul început și de ale lui și sârguitoare mâini isprăvită. Așadar, nimeni dintre tămăduitorii lui Dumnezeu pravoslavnici și măcar cine carele se teme de pedeapsa lui Dumnezeu nu va putea înstrăina această dumnezeiască zestre. Deci fiind noi trimiși spre aceste părți...am fost cercetați și rugați să semnăm aceasta în mănăstirea Pocrov a Sângeorzului, zilele 20, netrebnic între frați Gabriel, Grigore Maior, starețul sfintei troițe de la Blaj. Acesta este singurul document care atestă recladirea Pocrovului înainte de 1751¹¹.*

Informațiile sunt completate și de inscripția păstrată, afirmând că mănăstirea a fost ridicată de popa Constantin zis „Tinău”, împreună cu un fost episcop de Rădăuți, vlădica Misail, ce este ctitorul bisericii¹². În interior, biserica este tencuită păstrându-se pe iconostas inscripții în slavonă, un element specific pentru bisericile de dinaintea secolului al XVIII-lea. Deasupra ușilor împărătești pisania ne spune: *Acest lucru l-am isprăvit eu popa Constantin cu ctitorul popa Iacob și cu popa Grigorie în anul de la nașterea lui Hristos 1751¹³*. La 10 decembrie 1767, episcopul greco-catolic de Blaj, Atanasie Rednic, vizitând schitul *n-a mai găsit nici un călugăr¹⁴*. Se spune ca în jurul anului 1760, în timpul generalului Bucow mănăstirea a fost incendiată, iar calugării au fost prigoniți. Toate clădirile au fost mistuite de flăcări, cu excepția biseriței din lemn care a scăpat în mod miraculos. Inițial, în jurul anilor 1800, biserica a fost demontată și dusă de localnici pe o colină numită grădina lui Malin. Mutarea s-a făcut la îndemnul călugărului Macarie, care a slujit în biserică până la trecerea la cele veșnice, iar în 1840 a fost mutată pe malul stâng al Someșului Mare. În anul 2003 biserița de lemn a acestei mănăstiri a fost adusă, din nou, pe Valea Pleșii, locul unde se presupune ca fost construită inițial, prin

---

¹⁰ *Ibidem*, apud VASILE RAUS, *Biserici de lemn din Țara Năsăudului*, în „Îndrumătorul bisericesc”, Cluj-Napoca : Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, 1978, pp. 239-240.

¹¹ NICOLAE TOGAN, *Statistica românilor din Transilvania 1733*, în „Transilvania”, Sibiu, 1898, nr. 9-10, p. 173; ȘTEFAN METEȘ, *op.cit.*, p. 498; „Țara de sus”, I, Satu-Mare, 1921, nr. 1, pp. 10-11.

¹² VIRGIL ȘOTROPA, *Mănăstiri și călugări în Valea Rodnei*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1936, nr. 27, pp. 122-125.

¹³ *Ibidem*; ȘTEFAN METEȘ, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, pp. 63-64.

¹⁴ *Cultura creștină*, Blaj, 1919, p. 165.

stăruința ieromonahului Nicodim Sângeorzan. Obștea monahală a reînviat în anul 1995, fiind mănăstire de maici.

Biserica din Sângeorz de la anul 1669

În martie 1761 Curtea din Viena văzând că Unirea cu Biserica Romei era serios periclitată a numit o comisie care a avut rolul de a examina și rezolva problemele religioase ale românilor ardeleni. În fruntea acestei comisii a fost numit baronul Nicolae Adolf Bucow, comandantul general al trupelor ardeleni. Bucow a ordonat să se facă un recensământ exact al uniților și neuniților. Pe lângă declarațiile pentru unire ori neunire, s-au aflat date privitoare la biserici și vechimea lor, la preoți, familii românești și proprietăți.

Recensământul din Sângeorz a avut loc în 29 mai în prezența comisarilor desemnați de magistratul Bistritei și protopopului unit Lupul Naszodi. Sătenii au declarat că vechea biserică a fost ridicată *înainte cu 121 ani însă a fost devastată de dușmani, așa că au rămas numai zidurile goale*. Atunci sătenii au adunat și contribuit cu material de piatră, lemn, var ș.a., iar *un popă cu numele Miron, despre care se zicea că a descoperit o comoară, a plătit maestri și astfel s-a clădit actuala biserică în 1669, după cum stă în inscripție. Ea n-a aparținut niciodată uniților, ci neuniților și nu s-a știut că preoții lor ar fi fost uniți*¹⁵.

Biserica din Sângeorzul Român construită pe la anul 1669, a fost demolată la sfârșitul veacului al XIX-lea¹⁶, iar alăturat s-a construit biserică greco-catolică „Sfântul Nicolae” sfințită în anul 1880. Biserica „Sfântul Nicolae” a intrat în anul 1949 în patrimoniul Bisericii Ortodoxe și dată spre folosință Parohiei Ortodoxe locale, după ce Biserica Greco-Catolică a fost scoasă în afara legii de către regimul totalitar comunist instaurat în țara noastră.

---

¹⁵ VIRGIL ȘOTROPA, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1937, nr. 21, p. 465.

¹⁶ *Ibidem*.

PROCESELE INTENTATE IEROMONAHULUI IOACHIM BĂZNOG

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Ioachim, pe numele său de botez Ioan, s-a născut în 20 septembrie 1868 în Sângeorzul Român¹⁷.

În anul 1896 era călugăr în Muntele Athos, Schitul Lacu, iar în 1898 era ierodiacon în obștea monahală a Mănăstirii Râșca (Suceava).

În anul 1900 s-a întors iarăși în Muntele Athos, la Mănăstirea Stavronechita, unde este făcut ieromonah de Episcopul Ilarion al Heriopolului, totodată primind recunoașterea Patriarhului Ioachim al III- lea.

După o scurtă perioadă de timp (tot în anul 1900) mitropolitul de atunci, al Ardealului, Ioan Mețianu face demersurile necesare pe lângă Sfântul Munte, să fie lăsați călugări români, mai ales ardeleni, să se reîntoarcă în țară, datorită lipsei acute de propovăduitori ai Ortodoxiei pe meleagurile ardeleni.

În perioada 1900-1915 a liturghisit, în clandestin, în comuna sa natală Sângeorzul Român, într-o casă sfințită de dânsul, perioadă în care este condamnat la închisoare de autoritățile austro-ungare pentru o perioadă de trei luni pe care o execută.

În perioada 1915-1918 a fost înrolat cu forța în cadrul armatei austro-ungare.

Din 1918 și până în 1926 întreprinde toate demersurile necesare pentru reînființarea Parohiei Ortodoxe, precum și construirea unei noi biserici în comuna natală¹⁸.

În paralel cu această perioadă și continuând până în anul 1943, îl găsim într-o luptă acerbă cu autoritățile locale și centrale administrative și bisericești (atât cu cele greco-catolice, dar și cu cele ortodoxe) privind slujirea și reînvierea Ortodoxiei.

---

¹⁷ Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale (D.J.B.N.A.N.), *Matricula botezaților din Sângeorzul Român*, poz. 71, fond 62 Vicariatul Rodnei (1812 – 1948).

¹⁸ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (A.A.V.F.C.), fond 6818/6399 – 10.XI. 1926.

A trecut la cele veșnice la data de 26 aprilie 1943 și a fost înmormântat, cu ceremonialul prevăzut pentru călugări, în data de 28 aprilie, în prezența a peste o mie de oameni, participând chiar și membrii din clerul greco-catolic alături de intelectualii din localitate.

Sub regimul austro-ungar

Ioan Bâznog, tuns în monahism sub numele de Ioachim în Muntele Athos, se reîntoarce pe meleagurile natale după anul 1900, începând propovăduirea credinței ortodoxe, unde, practic, nu mai exista nicio parohie (filie) ortodoxă, atât în Sângeorzul Român, cât și în satele din jurul Sângeorzului, de pe Valea Ilvei și de pe Valea Rodnei¹⁹. Aceste încercări nu vor fi tolerate nici de autoritățile bisericești locale (greco-catolice), nici de autoritățile administrative austro-ungare din acel timp.

La data de 16 septembrie 1901 protopopul greco-catolic de Rodna a depus o plângere către autoritățile locale împotriva călugărului, pentru că în cadrul comunității ținea, noaptea, ceremonii religioase lezând autoritatea preotului greco-catolic comunal și chiar i-a cauzat daune materiale acceptând de la populație, în schimbul rugăciunilor și ținerea liturghiilor, bani și alimente. El era acuzat că era un „*fals călugăr*”, totodată fiind citat să-și prezinte sursele de venit și de întreținere. Călugărul nu a răspuns la aceste citații, reușind să se ascundă, nimeni nemaștiind nimic de el până în anul 1904.

La data de 14 septembrie 1904 a fost arestat în comuna Nepos (Vărarea), fiind reținut și apoi acuzat, în Oficiul judecătorului regional, de „*trafic cu femei*”²⁰. Pe „*parcursul procedurii represive*”²¹ înaintate împotriva lui s-a constatat că „*a sedus-o pe Salvan Nazaria, de 19 ani, a dus-o cu el și se presupune că a lăsat-o într-o mănăstire din România*”²². El mai era acuzat „*că și din alte comune a mai dus fete în România, în total 16 fete*”²³. Pentru procurarea dovezilor necesare, procesul a fost stabilit pentru data de 10 octombrie 1904, „*inculpatul nu s-a prezentat, fugind, din nou, în România*”²⁴ și nu a putut fi arestat până la data de 17 ianuarie 1909 de patrula jandarmeriei.

---

¹⁹ A. A. V. F. C., Memoriul adresat de cetățenii din aceste sate Episcopiei de la Cluj în 1/14 iulie 1922.

²⁰ *Ibidem*, Copie după o adresă nr.291/1922.

²¹ *Ibidem*

²² *Ibidem*

²³ *Ibidem*

²⁴ *Ibidem*

A fost „scoasă la iveală circumstanța că Bâznog Ioan, în ultimul timp, în secret, a fost în mai multe comune ale regiunii și a reușit să atragă două fete tinere din Maieru. Conform scrisorii uneia adresate părinților, are tentative de sinucidere, iar despre cea doua fată nu se știe nimic. În afară de acest lucru s-a constatat că în octombrie 1904, cu promisiuni, a încercat să ducă în România mai multe fete: pe Iugan Maria, domiciliată în Rodna și, în ultimul timp, pe Romanesi Mina, domiciliată în Măgura (Ilvei)²⁵. Nu s-au putut strânge alte probe împotriva lui pentru că oamenii incuți și superstițioși se tem să depună declarație împotriva lui²⁶. Din datele din care s-au mai cules și s-au mai aflat, inculpatul era acuzat că „de mai mulți ani se ocupă cu traficul de fete tinere în străinătate, seducând multe fete²⁷. Numărul acestora nu s-a putut stabili nici cu aproximație. „Inculpatul”, pe parcursul procedurii, a fost conștient de „ocupația lui cu caracter dăunător²⁸ și că acest lucru contravine legilor, fapt care a reieșit și din faptul că „numai noaptea apărea la victimele sale” și astfel a reușit „să-și practice traficul său” care contravine legii. Ținând cont de toate aceste circumstanțe s-a constatat că pronunțarea unei pedepse este necesară, pentru că el a profitat de „superstițiile populației și de credința lor, a dus fete tinere în străinătate, care astfel vor avea o soartă tristă și o viață nesigură²⁹”.

Bâznog Ioan, domiciliat în Sângeorzul Român, conform declarației sale, este călugăr, are 37 ani, de religie greco-ortodox, necăsătorit, nu are avere, este învinuit pentru infracțiunea stabilită în Legea XXXVIII, 2 din anul 1881, pentru care este „condamnat la două luni închisoare și achitarea amenzii de 600 de coroane în termen de 15 zile. Această amendă va fi transformată, în cazul neachitării, în 30 de zile de detenție. În afară de acestea a fost obligat a achita încă 33 de coroane contravaloarea procedurilor, sumă din care Sfrângeu Saveta, Ureche Todosia și Groza Trofim, domiciliati în Maieru, respectiv Romanesi Palagia, domiciliată în Măgura, vor primi câte două coroane și Racczi Gabor, domiciliat în Măgura, va primi 25 de coroane. Împotriva acestei sentințe s-a putut înainta recurs în termen de trei zile ministrului ungar regal³⁰. Acest proces s-a judecat de către Pretura Plasei Rodna.

---

²⁵ *Ibidem*

²⁶ *Ibidem*

²⁷ *Ibidem*

²⁸ *Ibidem*

²⁹ *Ibidem*

³⁰ *Ibidem*

După aceea a avut loc un alt proces la Prefectura județului Bistrița, în care judecătorul a dat sentința nr. 2557/1905 la data de 18 decembrie. Bâznog Ioan era condamnat pentru *„transportarea emigranților fără permis și instigare la acest lucru la două luni detenție, apoi cu amenda de 600 de coroane transformată în detenție, ca pedeapsă secundară. A fost condamnat să achite, în termen de 15 zile, cheltuielile în valoare de 33 de coroane, costul procedurilor”*³¹.

Totuși, pedeapsa a fost executată de călugăr, mai târziu, din data de 7 ianuarie 1909 (de la ora 8) până la data de 7 aprilie 1909 (ora 8) Șeful penitenciarului regal ungar Tontsch Gyorgy raporta că *„numitul Bâznog Ioan a fost eliberat la 7 aprilie ora 8 și că pentru cele trei luni de detenție mai trebuie achitate încă 22 de coroane și 16 filleri, costuri de detenție”*³². Aceste date sunt extrase dintr-o copie eliberată de prim-pretorul Rodnei, Filpoi Mihai, la solicitarea primăriei din Sângeorzul Român³³.

Sub regimul românesc interbelic

Consistoriul Episcopal trimite o adresă către Prefectura județului Bistrița-Năsăud, în care obiectul era edificarea Bisericii ortodoxe române din Sângeorzul Român. Prefectura înștiințează Consistoriul Eparhial Ortodox din Cluj că *„în baza raportului din 29.08.1924 a d-lui prim-pretor al plasei Rodna Veche și în baza dosarului subprefecturii județului, avem onoarea a vă comunica următoarele:*

În urma raportului din 7 iulie 1924 a primăriei comunale din Sângeorzul Român, că edificarea bisericii concesionate cu nr. 295 din 1922/23 decembrie 1923 de prim-pretorul plasei Rodna Veche nu se face în conformitate cu dispozițiile cuprinse în actul de concesiune și în statutul județean despre edificări. Prim-pretorul plasei amintite însoțit de un inginer expert în 19 iulie a.c. s-a deplasat la fața locului și a constatat că raportul primăriei corespunde adevărului și în baza opiniei inginerului. Cu sentința din 15 august 1924 s-a ordonat, în scris, dărâmarea edificiului, după ce anterior a ordonat verbal sistarea lucrărilor.

Contra acestei sentințe Bâznog a apelat. Apelul se află sub rezervare. Notăm că sentința dintâi a fost declarată executorie fără considerare de apel.

*Bistrița, la 6 septembrie 1924”*³⁴.

---

³¹ *Ibidem*

³² *Ibidem*

³³ *Ibidem*

³⁴ *Ibidem*, Adresa 1042/1924 către Prefectura Bistrița-Năsăud și răspunsul cu nr. 5022/12 august 1924.

Ministerul Cultelor și Artelor trimite Consistoriului Eparhial din Cluj în data de 19 septembrie 1924 un răspuns în care se comunica că s-a trimis administrației plasei Rodna Veche „*să suspende dărâmarea bisericii ortodoxe din Sângeorzul Român până la venirea unui arhitect, care va avea să constate dacă clădirea este în stare de prăbușire sau nu, și dacă este neapărată nevoie să fie dărâmată sau se pot face eventuale adaptări necesare pentru continuarea construcției.*

Am cerut în 19 septembrie a.c. prefecturii județului Bistrița-Năsăud să delege o persoană specialistă din serviciul tehnic care să facă constatarea arătată mai ușor.

*Aducându-vă aceasta la cunoștință, vă rugăm să binevoiți a ne comunica dacă s-a făcut de Consistoriul Eparhial apel în termen legal contra hotărârii preturii din Rodna Veche*³⁵.

Luând în deliberare apelul ieromonahului Ioan Ioachim Bâznog, înaintat în timp legal, contra sentinței prim-pretorului plasei Rodna Veche, având în vedere expertiza tehnică întocmită de serviciul județean de specialitate din 5 octombrie 1924, cerută de Ioan Bâznog și a ordinului Ministerului Cultelor și Artelor și reacțiunii cultului ortodox din 19 septembrie 1924 s-a luat următoarea hotărâre:

„S-au confirmat cele constatate de instanța dintâi. Respingem apelul înaintat și aprobăm susmenționata hotărâre a prim-pretorului plasei Rodna Veche.

Este necesară dărâmarea întregii clădiri până în subsol.

Se obligă apelantul a plăti drept cheltuieli de deplasare și expertiză a d-lui ing. Emil Lemeni, delegatul serviciului tehnic județean, suma de 900 lei, în termen de 15 zile sub sancțiunea execuției.

Contra acestei hotărâri se poate ataca cu recurs la Ministerul de Interne.

Despre cele de mai sus se încunoștiințează prim-pretorul plasei Rodna Veche, ieromonahul Ioan Ioachim Bâznog, Ioan Lupoai, secretarul primăriei, Eliseu Dărăban, grefierul primăriei, ing. Emil Lemeni din Bistrița și Consistoriul Eparhial Ortodox din Cluj.

*Bistrița, la 16 octombrie 1924*³⁶.

Se trimite o nouă adresă către Episcopia din Cluj despre situația creată. În acest scop protopopul ortodox de Bistrița Grigore Pletosu a intervenit la prefectură ca biserica să fie acoperită în mod provizoriu ca să nu se deterioreze materialul până la noi dispozițiuni³⁷.

---

³⁵ *Ibidem*, Răspunsul Ministerului Cultelor și Artelor nr. 44471/19 septembrie 1924.

³⁶ *Ibidem*, Adresele către Prefectură și Consistoriul Eparhial cu nr. 6725/1924.

³⁷ *Ibidem*, Adresa nr. 6669/1924 către Episcopie și adresa nr. 323/1924 a Protopopiatului Ortodox al Bistriței.

În anul 1928 Judecătoria rurală a plasei Rodna Veche i-a mai întocmit un dosar penal ieromonahului în legătură cu colectele făcute fiindu-i confiscate condica de colectă. A fost convocat din partea Episcopiei pentru a lămuri lucrurile în legătură cu această problemă revizorul eparhial preot Dumitru Antal. Acesta a întocmit un referat în urma verificărilor făcute, referatul fiind prezentat Episcopiei. Episcopia, la rândul ei, trimite un răspuns Judecătoriei rurale Rodna Veche cu *„rugarea, ca luând în considerare acel raport, să binevoiți a absolvi pe ieromonahul Ioachim Ioan Bâznog din Sângeorz Băi de sub cauza de contravenție contra legii pentru reglementarea și controlul kla contribuția benevolă a publicului ce i s-a adus ...*

Numitul călugăr ne-a dat socoteală despre banii colectați din care s-a făcut în Sângeorz Băi o biserică prevăzută cu toate cele necesare pentru îndeplinirea serviciului divin.

Deci nu poate fi vorba de o purtare frauduloasă din partea acestui călugăr simplu, ci mai mult de o nepricepere a lui, care este completată de aceea care nu pot vedea cu ochi buni, să avem și noi o biserică în Sângeorz Băi, spre a putea servi credincioșii noștri, care cercetează acea comună balneară.

Vă rugăm să binevoiți a ne restitui condica ce este confiscată”³⁸

Începând cu anul 1930 a fost numit paroh în Năsăud preotul Victor Susa, dându-i-se spre administrare și biserica din Sângeorz-Băi. Despre constituirea consiliului parohial a fost înștiințat și protopopul ortodox al Bistriței, preot Grigore Pletosu. Acesta recomanda preotului Susa că dacă călugărul îl împiedică să slujească, acesta să fie *reclamat, judecat, pedepsit și ridicat de-acolo, dacă e să se poată schimba ceva*³⁹.

La începutul lunii martie 1931 preotul Susa urmează indicațiile protopopului ortodox al Bistriței reclamând pe călugăr, mai întâi, la postul de jandarmerie local și, apoi, intentându-i proces la judecătorie.

Primul demers îl face către jandarmerie, unde depune un memoriu în care se specifica că *„după ce fostul călugăr Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi nu are nicio calitate în conducerea parohiei din acest sat, vă rog să binevoiți a confisca ștampila (!) oficială parohială ce o posedă ilegal și a o înainta oficiului nostru.*

Și pentru că domnia-sa, niciodată n-a avut calitatea de conducător al acestui oficiu, vă rugăm să binevoiți a-i lua și o declarație în care să arate proveniența ștampilei, ca să nu fim obligați a sesiza Parchetul spre a-i califica fapta și a o pedepsi în consecință.

³⁸ *Ibidem*, Documentul nr. 3065/2075/1928.

³⁹ *Ibidem*, adresa nr. 114 din 8 martie 1931 a protopopului Bistriței către Episcopia Ortodoxă din Cluj.

Totodată, vă mai rugăm să binevoiți a-i pune în vedere ca nu cumva să încerce a produce tulburare cu ocaziunea Botezului Domnului, ca și anul trecut, când fără niciun drept, înșelând poporul cu aghiasmă sfințită de domnia-sa a cutreierat satul, în ajunul Bobotezei. N-are drept să umble pe la casele oamenilor cu Crucea, ca preot, iar dacă, totuși nu va da ascultare, rugăm să fie înaintat, cu acte Parchetului pentru a-și primi pedeapsa conform legii de organizare bisericească și legii cultelor⁴⁰.

În urma celor sesizate de parohia ortodoxă din Năsăud, călugărului îi este luată o declarație abia în 9 ianuarie 1932 de către jandarmeria din Sângeorz-Băi, declarație pe care o redăm în cele ce urmează: „*Subsemnatul Ioachim Bâznog, de ani 63, român, religia greco-ortodoxă, călugăr și preot duhovnic, născut și domiciliat în comuna Sângeorz-Băi, județul Năsăud, cu privire la reclamația parohiei ortodoxe române din Năsăud, declar următoarele:*

Este adevărat că subsemnatul posed ștampila oficială parohială. Această ștampilă este confecționată de subsemnatul în anul 1926 cu știrea domnului protopop Grigore Pletos și a Episcopiei Ortodoxe din Cluj, de la care dată până în prezent nu m-am folosit de ea, nici n-am aplicat această ștampilă pe acte oficiale. Ștampila nu o pot preda parohiei din Năsăud, pe motiv că subsemnatul sunt trimis în judecată și până la terminarea judecății, n-o pot preda nimănui.

În ceea ce privește umblatul cu Crucea pe la casele oamenilor cu ocazia Botezului Domnului, declar că m-am conformat întocmai provocării parohiei ortodoxe din Năsăud, n-am fost la niciun credincios cu Crucea cu ocaziunea Botezului Domnului.

Această declar, susțin și semnez propriu, după ce mi s-a citit prezenta declarație,

Sângeorz-Băi, la 9 ianuarie 1932⁴¹.

După cum reiese din declarația călugărului, acestuia i s-a intentat un proces, deci era chemat în instanță pentru a fi judecat. Judecătoria Bistrița trimite o adresă către protopopul ortodox din Bistrița în care i se cereau date și lămuriri la cauza situației bisericii ortodoxe din Sângeorz-Băi. Acesta îi face o prezentare detaliată, practic face o prezentare, un istoric, a acestei biserici:

„La adresa dumneavoastră în cauza situației bisericii noastre din Sângeorz-Băi, ne luăm a răspunde la următoarele:

- organizarea parohiei noastre din Sângeorz-Băi a început la anul 1921 în urma cererii ce mi-au făcut credincioșii din Sângeorz, Maieru și Rodna (omite și

⁴⁰ *Ibidem*, adresa pr. Victor Susa către postul de jandarmi Sângeorz-Băi cf. Fond 382/920.

⁴¹ *Ibidem*, Adresa nr. 1464 din 11 ianuarie 1932 a Postului de jandarmi Sângeorz-Băi.

celelalte comune începând de la Nepos în sus pe Valea Someșului, cât și de pe Valea Ilvelor, a se vedea capitolele precedente, s.n). *Tot atunci, mi-a cerut voie Ioan Ioachim Bâznog, locuitor în Sângeorz ca să-i dăm autorizație de colectă pentru biserica ortodoxă. Autorizația i s-a dat, dar nu în calitate de ieromonah, ci în calitate de om particular. După aceea l-am provocat să-și clarifice situația de ieromonah și până atunci nu i-am dat voie la niciun fel de serviciu bisericesc;*

- în baza autorizației noastre, în numele nostru, a colectat bani și din încredințarea noastră a cumpărat casa Marțian, precum și terenul pe care este zidită biserica de la minorii Salvan Florian, Floarea, Sabina și Maria;

- casa Marțian a fost cumpărată cu 70.000 de lei și a fost întăbulată direct pe Episcopia română Ortodoxă la 5 decembrie 1922, înregistrată cu nr. 2.051 al cărții funduale din Rodna-Veche. Terenul pe care este zidită biserica a fost cumpărat și întăbulat direct pe Biserica Ortodoxă din Sângeorz-Băi la 15 martie 1922. Prin urmare, casa Marțian este a Episcopiei, iar terenul bisericii, fără să fi fost niciunul în proprietatea lui Bâznog. Toate colectele ce le-a făcut s-au făcut în numele nostru cum s-au făcut și în alte localități. Asupra acestor imobile, Bâznog nu poate face, deci, niciun fel de pretențiune;

- după ce s-au cumpărat cele de mai sus și au trecut în proprietatea noastră, am încredințat pe Ioachim Bâznog să dea în arendă casa din băi (Marțian) femeii Marina Sabin Sohorca, prin contract, pe termen de trei ani. În 1923 a cumpărat, tot din banii de colectă, o grădină lângă casa Marțian de la Lupșor Ion și trecuți direct pe biserica din Sângeorz;

- în 1923, la intervenția noastră, parohia Cușma a dat biserica veche Sângeorzului, a fost adusă la Sângeorz și Bâznog s-a apucat de ridicarea bisericii fără autorizațiile legale. După multe peripeții, biserica a fost terminată în 1926 și a fost sfințită în 15 August 1926;

- după sfințire și după ce Bâznog, de trei ani nu dăduse seama de nicio colectă, nici de realitățile administrative, i s-a dat ordin prin care a fost absolvit de administrare și a fost înlocuit și încredințată parohia începând cu 11 noiembrie 1926 preotului Ilarion Boțiu din Năsăud, iar de la 17 ianuarie 1930 a fost numit preotul Victor Susa, de asemenea, preot în Năsăud;

- tot atunci, a fost provocat, la 29 septembrie 1926 și la 19 octombrie, ca să dea seama de administrarea realităților și de colectă. În noiembrie, însă, Bâznog pleacă, din nou, la colectat și nu se întoarce până în aprilie 1927. Casa Marțian, având nevoie de reparații, rar fiind preotul Boțiu în parohie care era mai mult în Năsăud, am luat în mână, direct, administrarea realităților acestora punând un îngrijitor la casă. Toate impozitele s-au plătit din veniturile acestor realități, direct

de aici. Astfel, deci, Ioachim Bâznog nu are niciun drept asupra acestor realități și nici drept de ingerință în chestiunile bisericii;

- ce privește situația lui Bâznog față de clerul bisericii noastre a afirmat că este călugăr, hirotonit preot. Actele ce ni le-a prezentat nu le-am considerat valide. I s-a dat autorizația ca simplu particular și credincios al bisericii noastre. Primăria din comună ne-a făcut o arătare din 18 martie 1922 că Bâznog are o concubină și copii nelegitimi, dar se consideră pe sine călugăr. L-am provocat să-și clarifice situația canonică pentru ca să-l deferim Sfântului Sinod care după legile bisericii noastre dispune asupra călugărilor. Nu și-a clarificat situația, iar noi nu i-am dat niciun fel de atribuție de natură pastoral-bisericească, ci l-am considerat tot laic;

- la 7 aprilie 1924 a cerut să-l numim administrator al credincioșilor noștri, dar după ce noi nu-l considerăm făcând parte din cler, i-am refuzat cererea;

- la 3 martie 1925, însuși Bâznog cere ca toată realitățile acesteia împreună cu biserica ce se zidea să le ia Episcopia fiindcă spune că nu le mai poate stăpâni. Având în vedere că era încurcat, cu toate că nu l-am putut absolvi atunci, ci am rugat pe domnul profesor Anton Domide ca să stea într-ajutor în calitate de epitrop până la terminarea bisericii și va clarifica situația;

- în 11 noiembrie 1926, după ce nu și-a putut clarifica situația, i-am dat ordin să se desfacă de concubină și să o trimită la mănăstire, dacă vrea să fie considerat drept călugăr. Nesatisfăcând nici acest ordin, am încredințat pe delegatul nostru Dumitru Antal ca să meargă la fața locului și să-i ia declarații hotărâte;

- în 29 iulie 1928, Ioachim Bâznog a recunoscut în fața delegatului nostru că a avut „țiiitoare” copiilor pe care-i are în grijă, pe numita Salvan (maica Olimpiada de la Mănăstirea Agapia) timp de peste douăzeci de ani. A mărturisit că a fost tuns călugăr și hirotonit în Muntele Athos. S-a obligat, din nou, că se desface de această femeie și o trimite la mănăstire, pentru ca să i se recunoască calitatea de ieromonah;

- l-am tratat ani de-a rândul, cu indulgență, deoparte, fiindcă s-a trudit să facă biserica și a făcut colecte, de altă parte, în credința că se va îndrepta și se va desface cu totul de femeia aceea;

- după ce, însă, toate provocările au fost zadarnice și am fost informați pe cale particulară că slujește la biserică, cu acordul nostru, din 25 martie 1929 l-am oprit cu desăvârșire de la asemenea servicii. Tot cu acest ordin a fost oprit, din nou, de a se mai amesteca în afacerile bisericii și ale realităților;

- în prezent, conducerea bisericii o are preotul Victor Susa din Năsăud, instituit legal ca preot și asupra Sângeorzului, ca filie a Năsăudului, iar adunarea parohială din 9 iunie 1930 a ales consiliul parohial și epitropia, organizându-se conform legii

noastre bisericești. Toate atribuțiile pastorale le are preotul Susa, iar cele administrative consiliul parohial și epitropia. Ioachim Bâznog nu are niciun fel de amestec. Nu este recunoscut de cleric, ci simplu credincios ca oricare altul, după ce nici până azi nu a dovedit că este hirotonit, câtă vreme trăiește în concubinaj, nu poate exercita niciun dar duhovnicesc.

*Pentru atitudinea din vremea din urmă vă rugăm să luați măsurile prescrise de lege și în cazul cel mai bun să-l internați cu forța într-o mănăstire*⁴².

Ceea ce surprinde în cele relatate mai sus de protopopul Bistriței că a căzut în plasa manipulării greco-catolice, punându-ne, atunci, fireasca întrebare: când spune adevărul, atunci, la 21 noiembrie 1921, când se bucura că cineva vrea să se sacrifice cu orice preț pentru reînvierea Ortodoxiei, când personal a întreprins o anchetă pentru a contracara acuzele care-i erau aduse călugărului, sau acum? Toate acestea se bat cap în cap.

Văzând amploarea pe care o ia procesul, în sprijinul călugărului intervine dr. Laurențiu Oanea (greco-catolic), senator de Năsăud, dar și în calitate de avocat,⁴³ care trimite o petiție Consiliului Național Bisericesc, precum și Episcopiei Ortodoxe din Cluj în 4 februarie 1932, a cărei conținut îl redăm mai jos:

„Î.P. Stăpâne,

Subsemnatul dr. Laurențiu Oanea, senator al județului Năsăud, domiciliat în București, am onoare a supune P.S. Voastre cele ce urmează, privind însăși existența Bisericii Ortodoxe Române din comuna Sângeorz-Băi, județul Năsăud, care este și comuna mea natală.

În calitate de avocat și de reprezentant politic al acestui județ, mă văd nevoit să vin în sprijinul ieromonahului Ioan Ioachim Bâznog, inițiatorul cultului ortodox, și nu numai, din această comună, aflat în judecată cu Parohia Ortodoxă din Năsăud.

Donațiunile au fost făcute de ieromonahul Bâznog în dragostea lui fanatică pentru credința ortodoxă, pe care o propagă în comuna fruntașă Sângeorz-Băi, cu

---

⁴² *Ibidem*, adresa cu nr. 1751/7682/1932 a protopopului ortodox al Bistriței către Judecătoria Bistrița.

⁴³ Dr. Laurențiu Oanea (1888-1970), din Sângeorz-Băi, avocat, om politic. A fost trimis de Alexandru Vaida-Voievod și de dr. Teodor Mihali în octombrie 1918, la Iași să informeze pe I.I.C. Brătianu, generalul Coandă, generalul Prezan, de intenția românilor transilvăneni de a convoca Marea Adunare Națională. A cerut guvernului ca, după adunare, să trimită armate în Transilvania pentru a preîntâmpina eventualele tulburări pe care le-ar putea provoca elementele maghiare. A participat, ca deputat al românilor pentru județele Bistrița și Năsăud, la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918. A fost unul dintre cei doi secretari ai acestei adunări. După Unire a fost secretar ministerial al Dr.-lui Ștefan Cicio-Pop, care era ministru fără portofoliu pentru problemele Transilvaniei în guvernul IIC Brătianu. În perioada interbelică a fost deputat și senator liberal. A se vedea „*Dr. Alexandru Vaida-Voievod, corespondența între 1918-1919*” de Horia Salcă și Dr. Florin Salvan, Biblioteca județeană „G. Barițiu”, Editura Transilvania-Expres, 2001, p. 211 și în *Virtus Romana Rediviva* de Teodor Tanco, vol. VII, *Memoria culturii*, cuvânt de încheiere Acad. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1993, p. 364-368.

populațiune curat greco-catolică, cum dealtfel sunt toate comunele din Valea Someșului, aparținătoare Vicariatului Unit din Năsăud.

Motivul acțiunilor ce urmează să intenținez va fi ingratitudea crasă comisă contra donatorului ieromonah Bâznog. Faptele sunt următoarele:

- Ioan Bâznog, fiu de sătean din comuna noastră, simțând o vocațiune religioasă încă de pe la anii 1900, a plecat la Muntele Athos, unde s-a călugărit. Reîntors în comuna noastră, a început a propaga în mod stăruitor credința ortodoxă, deschizând în casele părintești o casă de rugăciune. După Unire, numărul credincioșilor ortodocși s-a sporit la câteva sute și atunci, numitul ieromonah, a cerut Protopopiatului ortodox al Bistriței să propună Veneratului Consistor Episcopal din Cluj instituirea în comuna sa natală a unei parohii ortodoxe;

- P.S. Episcop Nicolae Ivan al Clujului a aprobat aceasta și a încredințat conducerea acestei parohii, în calitate de administrator, ieromonahului Bâznog, acordându-i dreptul de a sluji Sfânta Liturghie;

- ieromonahul, cu o mai multă râvnă, și-a continuat activitatea pentru propagarea Ortodoxiei, și-a înmulțit credincioșii și a donat o parte din grădina părinților săi parohiei și apoi prin sfortări extraordinare a ridicat o biserică, a cumpărat clopote și, în plus, a cumpărat pe seama Episcopiei din Cluj o foarte valoroasă proprietate în imediata vecinătate a stațiunii balneare „Hebe”, cu renumitele ape minerale cunoscute și de P.S. Voastră;

- ieromonahul Bâznog are toate actele prin care dovedește că a fost călugărit, sfințit, recunoscut de către Eparhia din Cluj ca administrator parohial și îndreptățit a face slujbă bisericească în parohia din Sângeorz-Băi, creată de domnia-sa;

- când parohia ortodoxă se dezvolta și își înmulțea credincioșii pe fiecare zi ce trecea, intriga omenească a făcut ca un domn preot ortodox din Năsăud să fie numit la parohia din Sângeorz-Băi;

- ieromonahul Bâznog a fost oprit de către acesta a liturghisi în biserica clădită de domnia-sa pe proprietatea părintească și de aici s-au produs conflicte dăunătoare bisericii și s-au ivit scandaluri, care au început să înstrăineze pe credincioșii ortodocși câștigați Bisericii Ortodoxe Române de către ieromonahul Bâznog;

- acest ieromonah, neînțelegând, necrezându-și ochilor, că pe munca și biserica clădită de el să vadă slujind pe altcineva, a continuat să slujească, iar Parohia din Năsăud l-a trimis în judecată pentru delictul de „violare a cultului”. Acuza este neserioasă, deoarece ieromonahul a funcționat în baza unor autorizații anterioare, care nu se retrage după bunul plac și patima omenească.

Văzând supărarea ieromonahului m-am implicat personal în această privință și sunt încredințat și pe baza faptelor amintite, ieromonahul donator are toate șansele de câștig.

P.S. Voastră va binevoi a dispune o cercetare în acest caz și eu ca „unit” nu doresc a mă amesteca în această regretabilă luptă, dar aș regreta profund dacă începuturile bune ale Bisericii Ortodoxe s-ar distruge și singura parohie ortodoxă din Vicariatul Rodnei și ar înceta, știindu-se că datorită numai străduințelor ieromonahului a luat naștere.

În interesul bine priceput al Bisericii și al propagandei necesare, în interesul Ortodoxiei, aș recomanda cu căldură ca Episcopia din Cluj să lase funcțiunea de administrator parohial pe ieromonahul Ioachim Bâznog, în baza drepturilor deja acordate și ca o recunoștință pentru zidirea bisericii și achizițiile făcute de domnia-sa.

Procedându-se altfel, se va pierde toată averea bisericească și interesele Ortodoxiei din această localitate, și nu numai, vor suferi foarte mult”⁴⁴.

Din petiția dr. Laurențiu Oanea reiese clar că în Sângeorz-Băi erau în 1932 câteva „sute de credincioși”, recunoaște sacrificiul călugărului și deși era „unit” nu cade în capcana manipulării întinsă de confrății săi, dar și de slujitorii ortodocși, în ceea ce privește tema „concupinajul”, de care era de-atâtea ori acuzat . O altă concluzie ce se mai poate trage este că preoții ortodocși implicați au dat dovadă de exces de zel și de cele mai multe ori nu au informat corect Episcopia, mai toate informațiile care nu conveneau au fost cenzurate, neajungând pe masa P.S.Episcopul de Cluj.

Sub regimul Dictatului de la Viena

Actul istoric, crud și arbitrar, de la 30 august 1940, pronunțat la Viena, a zguduit din temelii întreaga Ortodoxie transilvăneană. Rezultatul verdictului de la Viena a fost întâmpinat de mulți dintre preoți, călugări cu hotărâre dârză de a rămâne în mijlocul credincioșilor. Un asemenea părinte sufletesc, rămas în mijlocul sătenilor, a fost și ieromonahul Ioachim, răbdând suferința, batjocura în chipul cel mai neomenos.

Profitând de conjunctura politică a vremii, o parte dintre copiii crescuți de călugăr (Aurel, Sabina și Sevestian) s-au gândit să profite de situația creată, hotărându-se să pună mâna pe tot ce i-a rămas moștenire călugărului de la părinții

---

⁴⁴ A. A. V. F. C., copie după petiția dr. Laurențiu Oanea înregistrată în Consiliul Național Bisericesc cu nr. 259/1932 și la data de 4 mai 1932 la Episcopia din Cluj

lui, adică pământul unde era construită biserica. Ei declanșează un proces la Judecătoria Năsăud pentru a-și îndeplini acest țel, angajându-și un avocat în persoana lui Ioan Lazăr.

Trebuie amintit că în anul 1938 unul dintre copii, Flore, fiind student la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, îl reclamă pe călugăr la Episcopie, întocmind un memoriu pe care-l prezentăm în cele ce urmează:

„Subsemnatul Salvan Flore student teolog, anul III, fiu nelegitim al ieromonahului Ioan Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi, județul Năsăud, în înțelegere cu frații mei și cu mama, vă rog să binevoiți a aplica susnumitului ieromonah un avertisment corecțional pentru următoarele motive:

Tata ne tot amărăște viața în familie din zi în zi. O viață întreagă nu s-a îngrijit de noi și de familie, procurându-ne cele necesare cum se cădea unui părinte. Nu-i destul că până acuma și-a bătut joc de mine, de frații mei și mai ales de mama, ci acuma la bătrânețe o tratează pe mama fără nicio milă în chipul cel mai neomenos. Acuma, când de-abia își mai duce viața de pe o zi pe alta, o amenință să plece de la noi, pe jos, din sat în sat, la vreo mănăstire numai să nu fie cu el. Oare poate să fie un om de talia lui așa de crunt la suflet ? Nu se gândește că a nenorocit trei frați ai mei, făcându-se de râs în sat, când ar fi avut posibilitatea să-i aranjeze în alt mod ? Nu ne-a dat niciunuia nimic. Am fost crescuți, așa cum a vrut Dumnezeu, de mama.

Și ne întrebăm, dacă în fanatismul lui de a da tot ce are bisericii, i-a mai rămas barăm umbra unui sentiment părintesc ? Nu. În ura-i cruntă, pornită împotriva noastră, e mânat de gândul copilăresc de a revoca contractul de întăbulare a unei părți din moșia lui pe cei trei frați ai mei (Aurel, Floarea și Sabina).

Incontestabil, a muncit până la cele mai mari jertfe pentru a putea înjgheba un locaș de închinare lui Dumnezeu. Dar, asta nu înseamnă că pe noi, care suntem ruși din sufletul lui, să ne neglijeze cu totul. Iar locul cumpărat și neîntăbulat încă pe nimeni, împreună cu celelalte, după ce le va reprimi (utopie ?) de la frații mei, are de gând să le doneze bisericii și aceasta să o facă să depindă de mănăstirea românească din Athos. Și, la Sângeorz, să aducă o pleiadă de călugări care să trăiască din moșia donată de el bisericii, împreună cu el, iar noi, - unde vedem cu ochii că-i mare lumea - , spunea el, că am terminat liceul cum am putut ... Ne doare sufletul când el risipește banii adunați numai ca să nu satisfacă nevoile noastre familiare. Și când ne gândim că-i risipește pe lucruri fără de folos nouă și pe copilării, ba când nu are ce face cu banii îi dă împrumut la oamenii din sat numai ca noi să trăim apostolește în casă. Bine, putea face el tot ce voia, dar să nu ne fi avut pe noi.

Nu-l poate scoate nimeni din ideile lui fixe. Numai ce face el e bine. Ne alungă ca pe niște câini din casă, parcă n-am fi copiii lui.

Oare nu-l doare sufletul ca pe mama să o lase fără haine, fără mâncare, numai cu durerea unui suflet batjocorit 35 de ani de el, amărâta și vai de capul ei ?

Să vă gândiți că ceea ce am scris eu aici nu e decât o spicuire din tot ce face el cu noi și mai ales cu mama bolnavă.

Vă rugăm cu durerea din sufletele noastre tinere că trebuie să creem asemenea lucruri împotriva tatălui nostru (ce să facem, el și le-a făcut toate) să-i puneți în vedere următoarele lucruri:

1. Să renunțe definitiv la gândul de a dona moșia toată bisericii, pe motiv că suntem întâi noi, cei cinci copii ai lui.

2. Grădinile neîntăbulate pe nimeni, adică acele cumpărate în timpul cât a servit în biserică, în răstimpul dintre 1926 – 1930, să le întăbuleze imediat pe cei doi copii ai lui, Floarea și Sevestian, care n-au niciun petec de pământ din moșia lui.

3. Până când Dumnezeu va vrea să ne-o țină pe mama în mijlocul nostru, să se bucure de un trai mai bun, să o cinstească, să tocmească imediat o servitoare.

4. Să dea voie ca moșia să se lucre în mod rațional, să poată aduce venitele necesare.

5. După ce i se va deschide biserică, tot ce câștigă să întrebuințeze pentru familie, căci atunci nu se mai poate plânge că nu mai are cu ce trăi (deși nici acum nu-i adevărat).

6. Cred mai potrivit ca după deschiderea bisericii să procedeze imediat la renovarea caselor, ca el să stea într-o casă conform noilor stări de lucruri. Biserica să o repare.

7. Vă rog să-l poftiți să răspundă la toate punctele acestea avertizându-l că în cazul unui răspuns negativ, nu i se va putea redeschide biserică, va fi internat într-o mănăstire sau va fi pus sub întreținere legală, iar averea îi va fi împărțită pe căile legii, frățeste, la copii.

Sperăm că ne sunteți singurii în măsură să ne scoateți din mlaștina deznădejzii și supărării ...⁴⁵

În această perioadă, în data de 4 ianuarie 1942, ieromonahul se deplasează la sediul Epscopiei din Cluj, unde se întocmește un proces verbal în baza celor declarate de ieromonah, după cum urmează: „În anul 1921 am cumpărat un loc cu

---

⁴⁵ *Idem, Documentul nr. 6620/8315/1932.*

nr. topo 1547/2 în mărime de 100 de stânjeni cuprins în C.F. nr. 135 a comunei Sângeorz-Băi. Locul a fost cumpărat pentru Biserica Ortodoxă din Sângeorz-Băi.

Minorii de atunci, acum majori, se pun stăpâni pe numitul loc folosindu-l de mai mulți ani.

Cer ca locul acesta cumpărat atunci, să rămână Bisericii...”

Ieromonahul mai cerea ca Episcopia, prin jurisconsultul ei, să măsoare cei 100 de stânjeni din jurul bisericii, iar restul pământului, copiii să-l împărțească frățește între ei.

Avocatul Ioan Lazăr trimite la rândul-i adresă către Episcopie și Protopopiatului Bistrița, primește răspuns prin intermediul părintelui Puica din Năsăud, ajung la înțelegere, copiii fiind convingși să renunțe la proces. Părintele Vasile Puica din Năsăud menționează faptul că ieromonahul slujește, în continuare, exprimându-și să i se repare biserica, să-și facă călugăria, nerenunțând la ideea întemeierii unei obști monahale⁴⁶.

Avocatul Ioan Lazăr recunoștea că nu „ar afla potrivit, după părerea lui personală, să poarte proces în împrejurările actuale cu un personaj de calibrul călugărului Bâznog”⁴⁷.

Sub regimul democratic de după 1989

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” ridicată prin strădania ieromonahului Ioachim Bâznog a rezistat vicisitudinilor vremurilor, dar, mai ales, oamenilor, în mod sigur până în anul 1957, conform unui raport întocmit de preotul Roman Ioan din Năsăud către Episcopia Ortodoxă din Cluj la data de 28 martie 1957, în care se specifica că „...potrivit ordinului telefonic dat de către părintele consilier Moldovean Ioan de la Episcopia din Cluj, cu smerenie vă raportează următoarele:

Am primit o foaie de posesiune, la cererea mea, asupra intravilanului proprietate a Bisericii Ortodoxe din Sângeorz-Băi cu nr. topo 1547/2 în suprafață de 100 de stânjeni, care suprafață, după schița am găsit-o la Cartea Funciară, reprezintă numai locul de sub casa bisericii pe care voiți s-o demolați, iar restul grădinii de la nr. topo 1547/1, în suprafață de 697 stânjeni este întăbulată pe Salvan Florian, Salvan Floarea și Salvan Sebastian, copiii crescuți de călugăr...”

În ceea ce privește terenurile din zona unde a existat biserica, conform extraselor de carte funciară eliberate în anii 1996 și 2008, reiese faptul există patru numere topo, după cum urmează:

⁴⁶ *Idem*, Actul nr. 245/1942 al Protopopiatului Bistrița către Episcopie.

⁴⁷ *Ibidem*, actul nr. 2795/1942.

- 1545, casa nr. 286 și curte în intravilan în suprafață de 508 m.p.;
- 1546, casa nr. 287, 50 m.p.;
- 1547/1, grădină în intravilan, 2509 m.p.;

Aceste parcele sunt repartizate astfel:

- Salvan Florian, minor, 8/32 părți
- Salvan Floarea, minoră, 8/32 părți
- Salvan Sabina, minoră, 8/32 părți

cu titlu de donație încheiat cu nr. 6161/1912;

- Salvan Sebastian, 8/32 părți, cu titlu de moștenire încheiat cu nr. 1364/1944⁴⁸.

Ne mai rămâne parcela cu numărul 1547/2. În urma extrasului de carte funciară eliberat în 20 februarie 2008 am constatat că proprietar este Biserica Greco-Orientală, adică Episcopia Ortodoxă din Cluj⁴⁹.

Dar, ca să nu aibă liniște nici în veșnicie, s-a reușit în anul de grație 2008, printr-o hotărâre a Judecătoriei Năsăud, să se șteargă și ultima mărturie privind locul unde a existat biserica ridicată de ieromonahul Ioachim Bâznog. Este vorba despre terenul amintit mai sus, la parcela cu numărul 1547/2. Sentința civilă a pus în posesie cu acest teren pe Musteață Ioan și Musteață Victoria (fiica lui Salvan Sevestian) în virtutea dreptului de proprietate prin uzucapiune. La aceste proces a depus o cerere în interes propriu Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului motivând că această posesie nu poate fi exercitată fiind proprietatea sa tabulară. Această cerere a fost anulată pe motiv că este netimbrată⁵⁰.

Consider această hotărâre ca nelegală bazându-mă pe ceea ce este prevăzut în Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române care, printre altele, prevede următoarele:

- totalitatea bunurilor aparținând parohiilor, schiturilor, mănăstirilor..., precum și averile bisericilor fundamentale alcătuiesc patrimoniul bisericesc care aparține Bisericii Ortodoxe Române, iar regimul lor este reglementat de statut (art. 171);
- din punct de vedere al destinației lor, patrimoniul bisericesc cuprind bunuri sacre și bunuri comune (art. 172);
- proprietatea asupra bunurilor sacre este exclusiv bisericească (art. 172);

⁴⁸ Extras de carte funciară nr. 135 emis în 25 ianuarie 1996 privitor la comuna Sângeorz-Băi, eliberat de Judecătoria Năsăud, județul Bistrița-Năsăud.

⁴⁹ Extras de carte funciară nr. 3174 din 20 februarie 2008 privitor la orașul Sângeorz-Băi, eliberat de Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Bistrița-Năsăud, Biroul de carte funciară Năsăud.

⁵⁰ Judecătoria Năsăud, județul Bistrița-Năsăud, Dosar nr. 2619/265/2008, Sentința civilă nr. 1802/2008.

- sunt bunuri sacre cele care prin sfințire sau binecuvântare sunt destinate cultului divin, precum: lăcașurile de cult, odoarele și veșmintele bisericesti, cărțile de ritual, cimitirele etc. (art. 172);

- sunt asimilate cu bunurile sacre și beneficiază de același regim juridic și: casa parohială, vatra parohială și mănăstirească (art. 172);

- bunurile sacre sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile (art. 172);

- actele juridice având ca obiect bunurile din patrimoniul bisericesc, încheiate cu încălcarea prevederilor prezentului statut, sunt lovite de nulitate absolută (art. 178).

Din prevederile enumerate mai sus reiese clar faptul că s-a dat o decizie eronată, chiar gravă, împotriva tuturor prevederilor legislației românești actuale. Dar, ce este și mai trist, această hotărâre poate fi considerată ca o ultimă salvă de tun trasă de Bukow asupra ortodoxiei transilvane și, implicit, a înlăturării ultimei mărturii privind biserica ridicată de ieromonahul Bâznog chiar de către acei care se pretind a fi urmași ai călugărului Bâznog.

DIN ACTIVITATEA LUI OCTAVIAN UTALEA

ALEXANDRU DĂRĂBAN

A fost fiul învățătorului Ștefan Utalea din Sângeorz-Băi. S-a născut în 11 februarie 1868, la Maieru, pe când tatăl său era învățător acolo și se căsătorise cu Ana Gușă din Rodna, văduvă. Mutându-se părinții, peste un an, la Sângeorz, Octavian își petrece copilăria parcurgând clasele primare și triviale. În continuare a urmat cursurile Gimnaziului superior român din Năsăud unde a fost elev între anii 1881-1889, fiind un elev chiar foarte bun.

A studiat dreptul la Universitatea maghiară din Cluj, apoi a făcut o lungă stagiatură la Târgu-Mureș pentru a deveni avocat. La încheierea acestei stagiaturi a dobândit atestatul de liberă profesie (1906). Însă, în anul 1905, obținuse și titlul de doctor în aceeași specialitate, încât la întoarcere la Rodna, de unde fusese mama lui, era extrem de bine pregătit ca să fie un bun apărător ale cauzelor românilor. S-a căsătorit cu Elena Silași, fiica protopopului greco-catolic din Bistrița, fiind și aceasta un motiv de strânsă amiciție cu memorandistul Gherasim Domide.

La 45 de ani a primit ordin de mobilizare pe frontul primului război mondial. În toamna anului 1918 se afla ca militar în garnizoana Clujului.

A fost conducătorul delegației trimisă de la Cluj la Budapesta pentru a lua legătura cu deputații români. A fost membru al Senatului Național Român, compus din 100 de persoane, el fiind însărcinat cu probleme militare. A fost acela momentul legării lui pentru toată viața profesională, publică și politică cu Clujul interbelic. Arhivele clujene ale perioadei de luptă în jurul Unirii conțin extrem de multe din faptele lui de o devoțiune neclintită și o competență de conducător fără greș⁵¹.

Instaurarea administrației românești în județul și municipiul Cluj a avut loc în ziua de 18 ianuarie 1919. Cu o zi înainte prefectul județului și primarul orașului au depus jurământul de credință față de M.S. Ferdinand I, Regele tuturor românilor și față de Consiliul Dirigent. În aceeași zi, la ora 12,15, prefectul și primarul însoțiți, printre alții și de dr. Octavian Utalea, s-au prezentat, fără nicio asistență, la prefectul maghiar somându-l să predea oficiile ce le deține și conduce.

S-au ivit multe greutăți la preluarea administrației județene și municipale, acestea menținându-se până în ziua de 18 februarie 1919 când vechea

---

⁵¹ TEODOR TANCO, *Virtus Romana Rediviva, vol. III, Memoria culturii*, Cluj-Napoca, Editura Virtus Romana Rediviva, 1993, pp. 309-312.

funcționărime a predat administrația. A fost preluată numai de români printre care și dr. Octavian Utalea, în calitate de sub-prefect⁵².

Între anii 1922-1926 a fost primarul Clujului, afirmându-se printr-o exemplaritate a cinstei, hărniciei și priceperii administrative și culturale în problemele orașului care începea să se afirme ca centru românesc al Transilvaniei⁵³.

În această perioadă s-a implicat activ și în probleme ce priveau ortodoxia clujeană. A participat la solemnitatea punerii pietrei fundamentale la Catedrala ortodoxă din Cluj, care a avut loc la 7 octombrie 1923. La această solemnitate, pe lângă oficialitățile locale, au mai participat principele Carol, mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan, ministrul Banu, ca reprezentant al guvernului, Alexandru Lapedatu, Vasile Goldiș, episcopul ortodox al Clujului Nicolae Ivan.

În numele orașului primarul Octavian Utalea a mulțumit Alteței Sale Regale Principele Carol și distinșilor reprezentanți ai guvernului pentru că au luat parte la unul *din cele mai importante evenimente ce s-au produs în Cluj, arătând toate suferințele îndurate în trecut de această biserică* (ortodoxă, s.n.).

Astăzi, - termina domnul doctor Utalea - soarele dreptății a răsărit și pentru noi și nu putem stăpâni lacrimile de bucurie când după răsăritul soarelui dreptății vedem răsărind în inima Ardealului - liber pentru veșnicie - prima Catedrală românească, de mângâiere pentru suferințele trecutului și izvor nesecat de energii și nădejdi pentru viitor. Cuvântul domnului primar a fost călduros ovaționat⁵⁴.

Domnul dr. Octavian Utalea, primarul Clujului, prin decretul regal nr. 4200 (publicat în „Monitorul Oficial” nr. 25/1925) a fost decorat cu ordinul „Coroana României”⁵⁵.

În anul 1923, pentru vechimea și bogata activitate, ASTRA l-a declarat „membru fondator”⁵⁶.

O perioadă scurtă, 17 martie 1926 – 2 aprilie 1926, dr. Octavian Utalea a fost prefect al județului Cluj⁵⁷

La data de 9 mai 1932 (într-o zi de luni) Octavian Utalea a trecut la cele veșnice, în vârstă de 64 ani, înmormântarea având loc în ziua de 11 mai în comuna Chiochiș, județul Someș⁵⁸.

După un timp, în 1938, a fost reînhumat lângă părinții săi din cimitirul bisericii din Sângeorz-Băi.

---

⁵² ANASTASIE MOTOGNA, *Administrația românească în județul Cluj*, Cluj, 1937, pp. 32-36.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Renașterea*, Anul I, Cluj, nr. 6/14 octombrie 1923, p. 8.

⁵⁵ *Administrația*, Anul IV, Cluj, nr. 4/15 februarie 1925, p. 8.

⁵⁶ TEODOR TANCO, *op. cit.*, pp. 309-312.

⁵⁷ ANASTASIE MOTOGNA, *op. cit.*, p. 39.

⁵⁸ „Buletinul Oficial al municipiului Cluj”, Anul XII, nr. 10/16 mai 1932, pp. 4-5.

A fost un om al generației Marii Uniri, modest și pilduitor în toate activitățile sale desfășurate de-a lungul vieții⁵⁹.

---

⁵⁹ TEODOR TANCO, *op. cit.*

VICARUL ȘI PREPOZITUL MACEDON POP⁶⁰

DR. VICTOR BOJOR

S-a născut în Sângeorz (astăzi Sângeorz-Băi), vestita comună mare de pe Someș din județul Năsăud, cu băi de apă minerală „Hebe”, care prin minunatul lor efect curativ i-au dat numele de „Karlsbad”-ul românesc. Părinții lui au fost Iacob Pop, parohul localnic și soția sa Maria. Tatăl său, Iacob a murit în 14 decembrie 1856, în al 75-lea an al vieții și al 45-lea al preoției sale. Macedon s-a născut în noaptea dinspre sărbătoarea Nașterii cinstitului, măritului Prooroc, Înaintemergător și Botezător Ioan, la 24 iunie, stil vechi sau 7 iulie, stil nou, din anul 1809, iar botezat a fost în 29 August (10 Septembrie) al aceluiași an, în ziua de sărbătoarea Tăierii Capului aceluiași mărit Prooroc.

Studiile claselor primare le-a făcut în comuna natală, unde era școală românească, numită școală trivială cu trei clase. De aici a trecut la școala normală din Năsăud, care atunci era școală militară, și avea patru clase. Clasele liceale le-a urmat la gimnaziul romano-catolic din Bistrița. De aici a trecut la liceul din Blaj, înscriindu-se apoi, în anul 1830, la cursul seminarului teologic, tot din Blaj, mica noastră Romă⁶¹. Terminând studiile teologice în anul 1834, a fost numit profesor la gimnaziul român greco-catolic din Blaj, în luna septembrie 1834. În anul următor, la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, profesorul gimnazial Macedon Pop a fost hirotonit într-un preot celibe, prin mâinile episcopului de atunci al Blajului Ioan Lemeni. A funcționat ca profesor în Blaj până la sfârșitul anului școlar 1838⁶².

Vicarul Năsăudului de pe acele vremuri, vestitul Ioan Marian, și-a pus ochii pe profesorul Macedon Pop de la Blaj, pe care voia să-l aibă de urmaș al său în slujba de vicar foraneu episcopal la Năsăud. De aceea, în înțelegere cu comandantul regimentului grăniceresc de la Năsăud, adresându-se Episcopului de la Blaj, îl cere pe Macedon Pop să vină la Năsăud, unde să ocupe postul de catehet al școlii normale (primare) și al clasei de educație ce era împreună cu acel post, adică al

---

⁶⁰ Canonicul dr. VICTOR BOJOR, *Canonicii Diezezei Greco-Catolice de Gherla, Cuj-Gherla, 1857-1937*, Cluj, 1937, pp. 35-64.

⁶¹ În registrele seminarului teologic din Blaj găsim pe Macedon Pop clasificat *eminent* din toate obiectele. *Talentum: optimum. Mores: exemplares.*

⁶² Din *Șematismul clerului diezezan al Făgărașului*, tipărit la Blaj în anul 1835, am găsit că Macedon Pop, înșirat între clericii absolvenți, era profesor de Gramatică superioară. Pe atunci era canonic scolastic în capitulul catedral din Blaj Ioan Nemeș, fostul vicar în Năsăud, care cunoștea pe Macedon Pop de când era student în liceu. Despre acest canonic același *Șematism* ne arată că era decorat cu cruce de argint pentru merite și era Decanul comitatului Cluj. Viața și activitatea acestuia ca vicar al Năsăudului o descrie pe larg Macedon Pop în lucrarea sa *Activitatea vicarilor foranei episcopali greco-catolici din districtul Năsăudului*.

institutului militar, precum și oficiul de capelan în parohia Năsăud. Aceste oficii le-a îndeplinit cu mare zel, propunând pe lângă studiul Religiei și Istoria în casa a IV-a a școlii normale până în anul 1846. Lui Macedon Pop, după științele teologice, Istoria universală îi era studiul predilect. În luna iulie a anului 1846, după moartea vicarului Ioan Marian, a fost numit paroh al Năsăudului și administrator al oficiului vicarial. În luna mai 1847 a fost numit vicar actual foraneu episcopal.

Activitatea sa ca vicar se poate vedea din protocoalele rămase în arhiva vicarială, mai ales în cele de la anul 1850, până la numirea sa de prepozit capitular.

1. S-a străduit întocmai ca și predecesorii săi, mai ales cu ocazia vizitațiilor canonice, săvârșite numai în Duminici și Sărbători, a îndemna pe credincioși să zidească în tot locul case parohiale, singurul mijloc de a scuti parohiile de preoți ignoranți. Dar, nu i-a succes decât numai în Sângeorz, Sântioana, Gledin și Murăreni. Astfel, a fost silit și el să recomande la teologia morală (curs inferior de preoție) pe absolvenți ai claselor „normale”, dar cu purtare morală bună.

2. A îndemnat stăruitor pe credincioși, ca în locul bisericilor mici și de lemn să-și zidească biserici mari și corespunzătoare timpului.

Întocmai ca și antecesorul său Ioan Marian s-a îngrijit de bunăstarea școlilor din Năsăud și din întreg districtul. De aceea școlile năsăudene le admirau chiar și străinii și ele, în fiecare an, storceau lauda organelor superioare, chiar și până ale consiliului belic și ale monarhului. Macedon Pop, în lucrarea sa despre activitatea vicarilor năsăudeni, scrie: *Școale ca ale lui Marian nu au fost și nici nu știu când vor fi.* Prepozitul capitular Ioan Papiu, fost profesor și director al gimnaziului din Năsăud, într-un studiu istoric despre școlile românești, scrie: *Îmi aduc aminte din anii trecuți, când eram la Năsăud, cum îmi spuneau oamenii despre activul și zelosul bărbat, răposatul vicar Marian, pe care cu asemenea pas îl urma și prepozitul din Gherla Macedon Pop până ce fu acolo, pentru bunăstarea școlilor comunale. Și oare unde au fost mai bune școale decât la grănicerii noștri români* ⁶³.

3. Din articolul *Pagini memorabile din 1848*, publicat de profesorul Virgil Șotropa⁶⁴ iese în relief rolul ce l-a avut vicarul Macedon Pop în evenimentele din memorabilii ani ai deșteptării noastre. Reproducem aici câteva pasaje mai remarcabile.

Episcopul Lemeni de la Blaj, despre care se zicea că era cam fricos și înclina spre maghiari și politica lor, scrise vicarului Macedon Pop că adunarea intelectualilor și reprezentanților popotului român ardelean, convocați pe Duminica Tomii în Blaj, e

⁶³ VIRGIL ȘOTROPA, DR. NICOLAE DRĂGAN, *Istoria Școlilor năsăudene*, Năsăud, 1913, p. 92.

⁶⁴ *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1925, pp. 1-20.

interzisă, guvernul însă împuternicește pe vlădica să convoace conform circumstanțelor pe vicari, protopopi și pe laicii mai inteligenți „spre dobândirea scopului”. Dar nu permite să se adune atâtea mii de oameni, nedepriși în acest obiect, neputând sta nimeni bun, că aceea mulțime va rămânea între hotarele cuviinței...

Vicarul Macedon Pop a împărtășit acest ordin preoților și poporenilor. El a luat parte în persoană la acea grandioasă adunare din 3/15 mai de de Câmpul Libertății din Blaj, care a fost o măreață și istorică manifestare a poporului român din Ardeal. După adunare vicarul Macedon Pop adresează preoților din întreg vicariatul, cu data de 25 mai, următorul comunicat:

Cu împărtășirea înduratei rânduiei a Măriei sale d-l Episcop pentru învățarea poporului la ascultare către stăpânire și cei mai mari, vi se face cunoscut cum că congresul românilor s-a încheiat în cel mai bun rând și liniște spre gloria eternă a poporului, măcar că au fost la 50 mii

Dezbaterile s-au ținut în 14-17 mai, când s-a citit petiția... Aceste puncte compuse în două suplici, s-au așternut Majestății sale și Dietei. Rezultatul îl vom vedea de vom trăi.

După forțata proclamare a Unirii Ardealului cu Ungaria, între grăniceri se iviră iritații. Vicarul ceru în 22 iunie de la colonel și de la general să permită ca din fiecare comună preotul și câte doi reprezentanți ai sătenilor să se poată întruni în o anumită zi a anului 1848, în Năsăud, ca să-și arate dorurile lor. La început generalul răspunde categoric vicarului că aceasta nu se poate, și întrunirea ar fi privită drept complot.

Neobositul vicar însă nu abandonează planul conceput, insistă cu stăruință și dobândește de la forurile competente militare și civile ținerea adunării grănicerilor în Năsăud pe ziua de 10 iulie. Delegații satelor, în bună înțelegere și cu mult cumpăt, își fixează postulatele în 19 puncte, cuprinse în o petiție către Împăratul, redactată de vicarul Macedon Pop și de aghiotantul regimentului Leontin Luchi. Petiția, la Viena, avea să o ducă o deputație în frunte cu vicarul. De la Sibiu însă i-au împiedecat, cum se vede din o circulară vicarială din 26 august 1848.

Situația se încurca tot mai mult, haosul creștea. Soseau proclamații și porunci, provocări și amenințări, când de la Curtea din Viena, când de la Ministerul din Pesta și de la guvernul ardelean din Cluj... De multe ori ordinele erau contradictorii... Înțeleptul vicar nici între aceste împrejurări grele nu-și pierdea cumpătul, ci după trebuință, odată cu blândețe, altădată cu energie, căuta în tot felul să calmeze spiritele agitate.

Provocat de Episcopul Lemeni, vicarul Macedon Pop îi face raport la data de 16 septembrie, despre stările din granița năsăudeană, că în 13-14 septembrie s-a ținut a doua adunare a grănicerilor, rugând pe comandant să scrie la Împăratul că ei nu voiesc să știe despre Ministerul unghuresc, despre făcuta unire... Întere grăniceri se iveau porniri îngrijorătoare, care îl supărau foarte mult pe vicarul Macedon Pop. Anumiți instigatori ațâțau poprul contra preoților zicând că aceștia, în ascuns, țin cu rebelii maghiari⁶⁵.

În timpul cel mai critic îi sosită vicarului de la Consistor niște tabele pentru conscrierea venitelor parohiale și școlare... Vicarul, consternat, văzu că actele sunt scrise în limba maghiară. Numaidecât convoacă pe preoți la Năsăud, unde aceștia în prezența unui ofițer chemat anume la adunare și în fața mai multor delegați mireni, declară că toate actele să se expedieze imediat îndărăt, fiind poprul și așa destul de agitat după citirea circularilor privitoare la Ministerul maghiar.

Gândul curat, intențiile nobile și sentimentele naționale ale vicarului Macedon Pop se văd din circulara adresată în 24 noiembrie 1848 preoților săi.

Le scrie că în timp de două săptămâni n-a primit niciun ziar. Cauza sunt tristele împrejurări. Primind deodată vreo șase numere din *Gazeta Transilvaniei*, află despre o colectă pornită de la Comitetul românesc ales de adunarea națională, copleșit de trebi și luptându-se cu nespuse greutateți bănești. Comitetul primește pe zi câte 5 până la 10 scrisori oficiale, împarte pașaporturi, îi trebuiesc scrisori, însă de unde lefi ?

Vicarul provoacă pe fiecare preot, cantor, dascăl și alții să contribuie pentru acoperirea cheltuielilor acestor neobosiți bărbați, fiecare cât va avea, însemnându-se oferta pe un conspect, care până la 5 decembrie, împreună cu banii, prin cantor, se vor trimite la vicariat.

Acuma dară e timpul, în care să ne arătăm iubirea către nație și patriotismul care pe fiecare îl însuflețește, deci să arătăm cu fapta, nu numai cu gura. Duceți consignația (conspectul) și la domnii ofițeri pensionați, arătați-o și la dascălii triviali și naționali...

După jurnalele patriei, românii cu ajutorul trupelor împărătești și al sașilor au învins pe unguri mai în toate locurile, căci numai la Vașarheiu (Tg.-Mureș) picau secuii ca snopii. Pentru aceste dar învingeri aduceți jertfă de mulțumită lui

---

⁶⁵ Așa s-a întâmplat și cu mine, autorul acestei biografii, în vremea când eram paroh în comuna Telciu din graniță. Au instigat contra mea și s-a scris și în gazeta poporală din Cluj, *Glasul Ardealului*, pare-mi-se, făcându-mă *Iuda trădătorul*, că aș fi venit din Gherla să vând la străini cei zece munți ce-i aveau comuna Telciu... A trebuit, de pe amvonul bisericii, să luminez pe bunii credincioși să nu dea crezământ acelor afirmări pline de venin. Căci n-am venit la ei să fac afaceri materiale, ci să le fiu păstor sufletesc cât mai bun.

Dumnezeu într-o Duminică sau altă zi pregătind poporul mai înainte spre aceea ca să se adune cu toții, rugându-vă ca Dumnezeu și în viitor să ajute pe înălțatul Împărat împotriva vrăjmașilor.

4. În decembrie 1848 ocupând ungerii tot nordul Ardealului, fiind silit și regimentul grăniceresc să se retragă în Bucovina, a părăsit și el Năsăudul, lăsând tot ce a avut în casa vicarială, afară de mica sa bibliotecă. S-a dus peste munți în Bucovina, așezându-se în Câmpulung, unde a stat vreo trei săptămâni. Mutându-se regimentul la Cernăuți, la provocarea comandantului Carol Urban a primit serviciul de capelan, pe care l-a îndeplinit până la sfârșitul lunii noiembrie 1849, când s-a întors la Năsăud, ocupându-și iară oficiul său de vicar și paroh, care officii le încredințase interimar fratelui său Anhidim Pop, catehet la școala normală din Năsăud.

5. La 5 august 1849 adresează o scrisoare comandantului Carol Urban, care era bolnav la Iacobeni, ca să elibereze de la militărie cei slabi și bătrâni, care serviseră câte 25-30 de ani și care erau neapți pentru ștrapațiile (manevre, marșuri – s.n.) militare, precum și capii de familie îngreunați cu mulți prunci. În urma acestei scrisori toți soldații de mai sus, precum și aceia ale căror case au fost aprinse în revoluție, s-au ales și trimis acasă sub conducerea unui locotenent.

Reîntorcându-se și el în Năsăud la începutul lunii decembrie din anul 1849, adică după aproape un an de absență, a găsit că biserica din Năsăud a fost aprinsă, dar fiind de piatră a ars numai acoperișul. Casa vicarială și superedificatele erau într-o stare dezolantă, mobilele toate nouă, gătite cu un an mai înainte pentru cinci camere, toate erau duse, furate, grădina fără garduri și altoi, puși în anul precedent. Bieții credincioși din Năsăud își făcuseră în pripă colibuțe pe grădinile lor înapoia caselor arse. Această stare vandalică a reședinței sale vicariale l-a mișcat foarte adânc, încât plângea de milă ca și proorocul Ieremia pe ruinele Ierusalimului pustiit de Nabucodonosor. S-a apucat de lucru, a reparat casa ca să poată locui în ea, a prevăzut-o cu mobilele necesare, a îngrădit grădina, sădind din nou pomi, altoi de cei mai nobili. A acoperit biserica deocamdată cu scânduri, ca să poată celebra în ea.

Macedon Pop reocupându-și postul său de vicar și paroh, a lucrat cu zor ca să dispară urmele înfecte ale rebelilor, și cu toată autoritatea persoanei sale a stăruit pentru regenerarea și refacerea morală și materială a populațiunei.

În nr. 7 din *Arhiva Someșană* la pag. 9-13, avem mai multe circulare date de el preoțimii din district la 3, 12, 18, 23 și 30 decembrie 1849, 3 ianuarie, 11 februarie, 21 iunie și 24 decembrie 1850.

În circulara de la 18 decembrie 1849, la sfârșit scrie:

În unele sate s-au început școalele, în altele nu. Unii preoți le mai cercă, când și când, alții defel nu. Vă dojenesc ca să băgați de seamă de aceste, națiunii atât de folositoare institute. Străduiți-vă a planta în fragedele inimi morala și religia fără de care omul e fiară sălbatică.

În cea din 14 decembrie 1850 – anunțând preoțimii că primind vicariatul două cărți tipărite de neobositul literat Treboniu Laurian – le scrie așa:

Aveți bunătate căroră se vor trimite a le primi. Noi preoții suntem datori orice întreprindere literară a sprijini și a ajuta, că prin aceasta încurajăm pe cei cu știință împodobiți, bărbați din sânul națiunii, a da mai multe opere literare afară, spre luminarea poporului și împrăștierea întunericului.

În 30 octombrie 1849 s-a deschis un nou preparandial de 6 luni pe lângă Școala normală din Năsăud, nu numai pentru năsăudeni, ci și pentru candidații români din părțile nordice ale Ardealului. Cu acest prilej vicarul Macedon Pop ținu candidaților (91 preparanzi, 22 grăniceri și 69 provincialiști) următoarea vorbire:

Tinerilor ! Românul care are cât de puțină cunoștință din istoria națiunii sale, cetind preaîndurata ordinațiune a Excelenței Sale guvernatorul civil și militar despre deschiderea a două preparandii pedagogice pentru 100 tineri români, care în timpul petrecerii sale la această învățătură să capete stipendii de la Stat, a alăturat timpul trecut cu cel prezent. Trecutul l-a înfiorat, iar prezentul l-a bucurat. Piedicile puse dezvoltării înțelesuale (intelectuale) a românilor, mai cu seamă în timpul domniei prinților maghiari de către dușmani, umplu sufletul de necaz și amărăciune. Românul, pe atunci, necum să capete ajutor de la stat (80 de preparanzi căpătau câte un stipendiu de 6 florini lunar), dar nici îi era iertat a umbla la școală. Starea lor era jalnică, ca și a sclavilor din Africa. O timpuri, o năravuri !...

Lanțurile care legară puterea înțelesuală a românului, au început a se sfărâma, mai cu seamă de când patria noastră a venit sub domnia casei austriace, însă acele groase fiind, nu s-au putut sfărâma. Duhul timpului prezent, violența evenimentelor au produs principiul egalității, care pronunțat și prin constituția dată de preabunul nostru monarh, garantează românilor asemenea drepturi ca și celorlalte națiuni din monarhie.

Însă, tinerilor ! Ca românii să se știe folosi de drepturile garantate, ca să fie respectați de națiunile Europei, să aibă putere morală, să fie adevărați creștin, au trebuință să învețe, au cea mai neapărată trebuință de școale.

Școalele, însă, numai atunci vor aduce dublu folos, dacă vor avea dascăli procopsiți. Numai aceștia sunt în stare a ridica onoarea și fericirea națiunii.

Această trebuință a cunoscut-o părintescul guvern, căci numai puțin timp trecu de la nădușirea rezelului, și iată vedem punerea fundamentului pentru

dezvoltarea românilor. Voi, tinerilor adunați aici, voiți a fi dascăli sau învățători ? Frumoasă chemare ! Ce folos putem aduce omeniei mai mare decât dacă vom învăța tinerimea, zise oratorul roman Cicero. Voi veți trebui în viitor a planta în fragedele inimi știința și morala, însă ca să fiți în stare, înșivă trebuieți a învăța.

În șase luni vi se va propune metodică de un pedagog, care de mai mulți ani a meritat stima înaltelor locuri. Acesta vă va arăta calea pe care veți trebui a conduce pe învățăcei către câștigarea nepieritoarelor averi, care a o învăța vă îndatorați. Ci un pedagog adevărat poartă grija ca pruncii să fie în viitor nu numai bărbați, dat totodată oameni dreți și morali. Acest sfânt scop îl veți dobândi prin învățătura Religiei, a moralului și prin darea exemplului bun.

Cu atâta, însă, nu socotiți că încă ați făcut destul. Unui dascăl sunt și alte științe de lipsă. Încât împrejurările și capacitatea vă vor îngădui, sunteți îndatorați și acelea a le câștiga. Omul numai așa răspunde așteptărilor divine, numai așa își arată demnitatea omenească, dacă din zi în zi se străduiește a fi mai perfect. Altminterea, tăcând, rămâneți răspunzători națiunii, care așteaptă de la voi fructuri îndoite, statului care vă întinde mână de ajutor, și lui Dumnezeu, înaintea căruia vom da seamă de tot momentul petrecut în deșert⁶⁶.

În primăvara anului 1850 a pus fundamentul pentru o biserică nouă pe o grădină alor doi frați, dar neprimind suma de 18.000 florini promiși de colonelul Urban, nu s-a putut continua edificarea.

6. În luna septembrie 1850 a luat parte la alegerea Episcopului de Blaj, Alexandru Șterca Șuluțiu, împreună cu doi delegați ai clerului.

În februarie 1851, vicarul Macedon Pop a publicat ordinul împărătesc referitor la desființarea regimentelor grănicerești din Transilvania, tuturor reprezentanților comunelor din district, chemați la Năsăud.

În fața vicecolonelului Resner și a mai multor oficiali militari, vicarul a tălmăcit ordinul, spunând că împăratul recunoaște cu mulțumită serviciile lor militare, făcute aproape un veac pentru monarhie și tron... Dar li se recunoaște fondul de montur și fondul școlar înființat din dreptul cârciumăritului de trei luni pentru școalele confesionale naționale, putând să dispună de aceste fonduri după plac. Li se dă însă sfatul ca și fondul de montur să-l destineze tot pentru scopuri scolastice. Vicarul Macedon Pop, după mai multe dezbateri cu intelectualii din Năsăud, a sfătuit pe reprezentanții comunelor grănicerești să lase numitele fonduri pentru scopuri școlare. Fondul monturului s-a destinat pentru stipendii (burse) care să se împărțească studenților de la gimnazii, academii și universități, cu note bune. S-a

---

⁶⁶ *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1929, nr. 11, pp. 22-24.

luat proces verbal despre această învoire în numele comunelor, care semnându-se în prezența comandantului de regiment Resner, s-a ales un comitet de 12 persoane, sub prezidiul vicarului foraeu episcopal pentru luarea în seamă și administrarea acestor fonduri.

Acest comitet, mai ales membrii cu locuința în Năsăud, între care s-au distins locotenentul Petru Tanco și învățătorul Vasile Nașcu de la Școala normală, sub conducerea vicarului Macedon Pop, are merite nepieritoare pentru fondurile năsăudene, din care s-au împărțit atâtea stipendii pentru fiii grănicerilor de odinioară și s-au susținut gimnaziul din Năsăud, preparandia și școlile primare confesionale din cele 44 comune grănicerești, în timpuri de urgie a dominațiunii vitrege ungurești.

În o circulară din 3 martie 1851 scrie preoților săi așa:

Sfătuiți sătenilor, că decumva s-ar vinde cuartirile erariale cu grădinițe, să le cumpere ei din banii aflători în case pentru școale și case parihiale, de care avem trebuință, sau decumva n-or fi bani de ajuns, pot împrumuta pe contul unui munte. Să nu lase a le cumpăra jidovii, care îi vor iobăgi pe vecie⁶⁷.

7. În anul 1851 a înaintat un memoriu către Ordinariatul episcopal din Blaj, în care descriind, în vii culori, starea mizerabilă a preoțimii din vicariat (fără lectical sau mierțe de la popor, fără zi de lucru, ca în alte părți din Ardeal și din părțile ungurene, fără case parohiale, cu porțiuni canonice foarte mici, așezate pe dealuri, cu spini, mesteceni și arini), l-a rugat să mijlocească la cârmuirea țării îmbunătățirea soartei preoților din fondul proventelor, care era proprietatea comunelor. De la Blaj s-a recomandat așteptare până la organizarea tuturor parohiilor din Ardeal.

În anul 1852, în luna august, împăratul Francisc Iosif I, vizitând Ardealul, a venit la Bistrița. Preoțimea districtuală, în frunte cu vicarul Macedon Pop, s-a prezentat în audiență la împăratul, înmânându-i o suplică în limba germană, compusă de vicar pentru îmbunătățirea materială a preoțimii din fondul proventelor. Nici această suplică n-a avut rezultat, fiindcă organele financiare, care voiau să tragă la sine acest fond, au fost în contra.

8. Către sfârșitul lunii septembrie 1852 a fost provocat de către Episcopul din Blaj Alexandru Șterca Șuluțiu, să meargă cu dânsul la Viena, pentru a-i ajuta în mai multe lucruri pe care aveau să le înainteze împăratului și regimului, compunând și traducând toate scrisorile în limba germană. Sosind la Viena, episcopul i-a dat o mulțime de scrisori, unele românești, altele latinești, îndreptate către Împăratul și

---

⁶⁷ *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1927, nr. 7, pp. 20-21.

către Minister. Mare parte din ele erau certe cu neuniții, unele priveau nevoile Ordinariatului episcopal și pustiirea domeniului episcopal, iar altele erau cu privire la necesitatea organizării parohiilor și la îmbunătățirea soartei preoților. La traducerea acestora a lucrat vreo 7 săptămâni. Toate bucuros le-a scris în limba germană, afară de certurile cu neuniții, la care nu a avut voie, prevăzând că nemții vor râde de ele: de bătăile preoților uniți cu neuniții cu cădelnițe, smulsuri de bărbi, etc. L-a rugat pe episcop să nu înainteze acele scrisori, dar nu l-a putut abate de la propusul său.

Aproape toate petițiile au rămas fără rezultat, afară de chestia domeniului episcopal.

9. În luna octombrie 1855 a mers la instalarea Mitropolitului Alexandru Șterca Șuluțiu în Blaj. Sosind aici a fost însărcinat din partea Mitropolitului să primească el cu careta sa de gală pe Cardinalul – Pronunțitul Apostolic de pe lângă Curtea imperială regală din Viena, Viale Prela, în fruntea unei deputațiuni la granița hotarului Blajului.

Vicarul Macedon Pop, la primirea Cardinalului, i-a ținut următoarea cuvântare în limba germană:

Eminența Voastră ! Clerul român greco-catolic din provincia Alba-Iuliei, își ia fiasca libertate a saluta intrarea Eminenței Voastre în mijlocul său și deodată cu fiască umilintă a Vă ruga, ca să primiți expresiunea simțămintelor de onoare și mulțumire de care fiecare este pătruns la această prea veselă și de mult dorită sărbătoare. Din adâncul inimii Vă spunem o binevenire pe cât de cucernică, pe atât de mulțumitoare. Cu entuziaste suflete Vă urăm înalt și îndelungat să viețuiți Eminența Voastră, ca unul care mult ați contribuit și cu adevărat zel apostolic ați conlucrat la această mare sărbătoare, la reînvierea Mitropoliei greco-catolice a Bălgradului, ce este moartă de 142 ani, și pe lângă toate lucrurile statului și ale bisericii, cu care sunteți ocupați, ați întreprins și făcut spre a duce la îndeplinire acest act solemn, această ostenitoare apostolică călătorie.

Deodată, în numele Excelenței sale Domnului Mitropolit, aduc fiască rugare, ca să Vă îndurați a lua în dispoziția Eminenței Voastre această caretă de gală și a Vă sui în ea. Vă sărutăm și sfințita Dreaptă și ne recomandăm părintescului favor.

În suita Eminenței sale se găsea episcopul romano-catolic de Alba-Iulia Ludovic Haynald, episcopul român greco-catolic al Oradiei Vasile Erdeli, episcopii cei noi ai Gherlei și Lugojului, Ioan Alexi și Alexandru Dobra, episcopul catolic-latin din București și alți prelați și canonici.

10. În luna martie 1856 a fost provocat de primul episcop numit la Gherla Ioan Alexi, ca să-l însoțească la Viena, la o conferință a episcopatului catolic de

ambele riturile. Acolo a petrecut până la sfârșitul lunii iunie, ajutând episcopului în compunerea mai multor cereri către Împăratul și Ministerul Cultelor, care se refereau la diferite trebuințe ale nou înființatei dieceze. Fiindcă episcopul nu cunoștea perfect limba germană, vicarul Macedon Pop le-a compus și tot el le-a și purizat. Multe din cererile înaintate s-au și rezolvat favorabil și încă în grabă. Astfel s-a asemnat o sumă de bani pentru fondul instruct episcopal, un pașal de cancelarie, altul pentru biserica catedrală, pentru chiria de locuință a canonicilor, precum și o sumă necesară la introducerea și instalarea episcopului. Alte cereri apoi s-au rezolvat mai târziu, așa în anul 1858 s-a deschis Seminarul teologic cu stipendii sau burse pentru 50 clerici, parohiile din părțile anexe s-au congruat cu 2 din 3 părți a venitelor ce lipseau, iar pentru preoții din Transilvania încă s-a dobândit de la Stat un ajutor de 8.000 florini. Astfel petrecerea lui Macedon Pop în Viena cu episcopul Alexi, vreme de 3 luni, din anul 1856, a avut rezultate mai bune decât cea din anul 1852 cu episcopul Șuluțiu.

Cu această ocaziune a adresat și el o cerere către Ministerul de Culte Thun pentru primirea unui ajutor cu scopul edificării bisericii începute în Năsăud. S-a asemnat arânda târgului din Năsăud, însă numai pentru zece ani.

Prin o altă cerere adresată Împăratului s-a ocupat cu chestia dreptului de proprietate a pământului grănicerilor, apoi a stăruit de a transpune fondul scolastic comunelor, iar cel de montur comitetului, pentru a împărți stipendii pe seama studenților conform declarației date din partea reprezentanților comunelor cu ocaziunea desființării institutului de graniță. Cererea s-a rezolvat favorabil numai în anul 1861.

11. În 7 septembrie 1856 episcopul Ioan Alexi s-a introdus și instalat solemn în scaunul arhietresc din Gherla prin Arhiepiscopul și Mitropolitul de Alba-Iulia și Făgăraș Alexandru Șterca Șuluțiu. Începând guvernarea diecezei sale și neavând capitul catedral și trebuind să corespundeze cu guvernul și cu alte oficii în limba germană, a rugat pe vicarul Macedon Pop, ca măcar până la înființarea capitolului să rămână la Gherla ca secretar episcopal, administrând în acea vreme și vicariatul Năsăudului. Așa a și făcut, rămânând la Gherla câte o lună două, apoi mergea la Năsăud câte o săptămână ca să poarte de grijă și de cele bisericesti din vicariatul său. Episcopul Alexi apreciind ostenele lui Macedon Pop și activitatea dezvoltată ca secretar din martie 1856, până la sfârșitul lui septembrie 1857, l-a candidat de prepozit capitular în nou înființatul Capitul din Gherla. Numirea prepozitului capitular, în urma Concordatului încheiat între Sfântul Scaun apostolic și între Împărat, atârna de la Sfântul Părinte Papa, Patriarhul Romei. Primii cinci canonici au fost numiți prin decretul împărătesc cu data de 24 ianuarie 1857. Numirea

prepozitului însă întârzia. De aceea, episcopul Alexi, cu data 9 martie 1857 scrie Ministerului Cultelor o adresă, în care arată că în 11 septembrie 1856, cu ocazia propunerilor pentru ocuparea posturilor de capitulari ai diecezei sale, a propus de prepozit pe vicarul foraneu și decanul din Năsăud, Macedon Pop. Înșiră apoi toate meritele lui: viața sa politică și morală nepătată, activitatea sa, cunoașterea a mai multor limbi, mai ales a celei germane atât de necesară pentru corespondență. Înzestrarea lui cu aceste însușiri o adevărește cu certificate de la Arhiepiscopul și Mitropolitul Șuluțiu, de la generalul Krautner, colonelul Sabeu, maiorul Clococeanu, prefectul de Bistrița, apoi continuând adresa cu alte completări din care reieșea cât de mult era prețuit Macedon Pop din partea primului episcop al Gherlei și ce însușiri frumoase poseda el.

Cu toată urgentarea aceasta, numirea prepozitului Macedon Pop s-a amânat până în luna decembrie din acel an. Cauza a fost o acuză malițioasă a pretorului de Năsăud, Kancsuski, un om depravat, pe care vicarul Macedon Pop de două ori l-a certat în casa sa vicarială pentru viața sa imorală și pildele rele ce le dădea binecredincioșilor creștini. Acesta a denunțat pe Macedon Pop la Ministerul de poliție tocmai când se lucra la numirea sa de prepozit capitular. L-a prezentat ca un om periculos pentru stat. Dar întrebându-se despre conduita vicarului pretorii Eduard Krommer și Ioan fabritius, care au funcționat la Năsăud între anii 1851 și 1854, precum și căpitanul de jandarmerie Francisc Mihăilașiu și prefectul Bistriței Ioan Nagi, acuzele înaintate de ticălosul pretore s-au dovedit calomnii ordinare. Astfel înaintându-se candidarea lui Macedon Pop prin Ministerul de Externe la Sfântul Scaun de la Roma, marele Papa Pius al IX-lea de fericită pomenire, care conform Concordatului avea dreptul de a numi pe prepoziții de la toate capitelele catedrale, prin Bulla din 11 decembrie 1857, l-a numit și confirmat de prepozit al noului înființatului Capitlu catedral pe lângă Episcopia Gherlei.

Instalarea lui Macedon Pop în scaunul și demnitatea de prepozit capitular s-a făcut la sărbătoarea Rusaliilor din anul 1858, care a căzut în 12/24 Mai, prin episcopul Ioan Alexi. În luna iunie, apoi, după ce și-a luat rămas bun de la năsăudeni, pe care i-a păstorit cu zel și cu dragoste de adevărat părinte vreme de 20 de ani și de la întreagă preoțimea din vicariat, a părăsit Năsăudul și și-a ocupat noul post de prepozit capitular în Gherla. În numerele 49 și 50 ai *Gazetei Transilvaniei* din anul 1858 s-a descris foarte frumos serbările din 10 și 11 iunie 1858 de rămas bun al prepozitului Macedon Pop de la parohienii săi și de la preoțime, precum și plecarea lui spre Gherla.

La începutul corespondenței se arată că nimicindu-se în fatalul an 1849 portretele împărătesei Maria Tereza, Iosif al II-lea și Francisc I (care se păstrau în

cortelul colonelului și în tot anul se serba o festivitate a acestor icoane cu tinerimea școalei normale, ducându-le la biserica greco-catolică cu pompă și de acolo îndărăt, și le așezau în sala școalelor, unde în acea zi le priveau, nu numai tinerimea școlară, ci și preoțimea și poporul) cu arhivele și alte obiecte, făcându-se raport la guvernul țării, s-a primit portretul împăratului Francisc Isif I, împreună cu alte patru portrete *Hristos pe Cruce*, spre a le așeza în toate patru clasele.

S-a adunat tinerimea școlară aproape la 400 de inși și corpul învățătorilor în sala școalelor, cu o mulțime de preoți din vicariat, îmbrăcați în ornate bisericești. Toată tinerimea școlară s-a spus în șpalier, 10 școlari duceau cele 5 portrete împărătești, mergând înainte doi cu praporii, urmați de corpul preoțesc în ordine, mai mulți ofițeri emeriți, funcționari de tot felul, apoi o mare mulțime de popor, precum și de orchestra muzicală a fostului al II-lea regiment român. Toți aceștia merseră în procesiune la biserică, cântând preoțimea *Împătare ceresc*, iar fanfara imnul poporal.

Săvârșindu-se *Sfânta Liturghie*, prepozitul Macedon Pop a ținut o predică potrivită acestei festivități, despre grațioasa și mult îndurata inimă a tronului împărătesc, sub al cărui sceptru se îndulcește românul de dreptul egalității și al civilizațiunii, împreună cu toate celelalte națiuni.

Apoi între cântările *Împărate ceresc* și *Mântuiește Doamne poporul Tău* prepozitul Macedon Pop a stropit cu apă sfințită și a uns cu Sfântul Mir toate portretele.

De la biserică s-au întors iarăși în aceeași procesiune cu cântări și muzică până în salonul școalelor, unde preoții cântând *Doxologia cea Mare*, prepozitul a ținut din nou o învățătură tinerimei școlare, spunând scopul acelor chipuri care s-au pus apoi la locul său. După serbare toți funcționarii, ofițerii, preoții și învățătorii merseră la prepozitul Macedon Pop, unde parohul Rodnei-Vechi, Clemente Lupșaiu, ținu în numele a toată preoțimea o cuvântare mișcătoare de inimi, de rămas bun, asemenea domnul adjunct I. Gerendi, în numele funcționarilor, directorul școalelor Laurenție Rummel, în numele învățătorilor și al tinerimei școlare, cărora li se mulțumi cu multă sinceritate.

Seara, la ora 9, adunându-se banda cu corpul învățătoresc, și cu școlarii mergând înaintea reședinței vicariale, i-au cântat cântec de ziua bună și un viers român, la care ieșind la fereastră prepozitul Macedon Pop și mulțumind, i se intonă *Să trăiască* de trei ori.

Mulțime de popor privea la această dulce și senină seară încă nemaiuzită de la bunii și străbunii noștri în tractul fostului regiment, oftându-i fericire și sănătate la mulți ani. La ora 11 s-a sfârșit această serenadă. A doua zi, în 11 iunie, în zorii zilei

se dădu semn de sculare prin o tobă militară care se păstrează în acest orașel ca un antic suvenir, și toată tinerimea școlară sări dimpreună cu corpul învățătoresc și formară două arcuri, cel mai de frunte în capul podețului aproape de casa vicarului către Gherla, din foi verzi și flori felurite, toată strada cu arbori verzi, iar fetițele din școala germană erau la ora 6 toate îmbrăcate în veșminte albe, cu cununi de flori în mână așteptând pornirea prepozitului. Pornirea fu la ora 7 dimineața, când așteptat de careta sa înaintea cortelului și de un însemnat număr de trăsuri pline de domni, ofițeri emeriți, preoți, oficiali și corpul învățătoresc, ieși înainte, pe care toți îl întâmpinară cu *Bună dimineața*.

Lăsară să treacă trăsurile înainte și să aștepte la biserica greco-catolică, până unde, înainte de șpalier, mergeau fetițele cu cununițele în mână. Prepozitul Macedon Pop, între ofițeri, funcționari și preoți, petrecut de un mare număr de popor intră în biserică, și la Sfântul Altar, îngenunchind, a ridicat în taină rugăciunea sa către Cerescul Părinte, apoi la suirea în caretă, fetițele îi puseră cununițele la picioare și luându-și ziua bună de la toți, porni între șirele tinerimei școlare, care nu înceta cu *Să trăiască !* Pe lângă 12 căruțe cu domnii de mai sus, îl petrecură până la Mocod, granița tractului vicarial, și 16 juni călăreți îmbrăcați în costum românesc. Acolo aștepta parohul local cu poporul adunat ca la o zi de sărbătoare în mijlocul comunei cu urări de bucurie *Să trăiască!* Descălecând cu toții se duseră, invitați fiind la casa parohială unde era pregătit un dejun galant, unde se ridicară mai multe toaste pentru sănătatea monarhului, Sfinției Sale Patriarhului Romei, episcopului diecezan Ioan Alexi și a toată comisiunea școlară din fostul regiment II de margine, pe urmă pentru sănătatea prepozitului de la Gherla Macedon Pop. Apoi, ieșind iarăși în mijlocul satului, unde încă tot așteptau poporeni veniți și din satele învecinate Mititei, Zagra, Salva ș.a. cu prunci școlari, la care cei din Mititei cântară cu învățătorul lor imnul poporal și o strofă din un viers român, la continuarea călătoriei, luându-și ziua bună de la toți, iarăși se repetară urările *Trăiască !*

La această ocaziune părintele Lupșaiu, iară mai spune o cuvântare potrivită, primindu-și meritata recunoștință. Mai mulți preoți de la Năsăud, de pe lângă Someș în jos, l-au petrecut până la Beclean. Prepozitul ajunse seara la Gherla, unde iarăși fu întâmpinat de clerul tânăr și de unii funcționari. Corespondentul din Năsăud încheie: *Dumnezeu îl țină mulți ani spre ajutorarea în tot chipul a mizerului său popor*⁶⁸.

---

⁶⁸ VIRGIL ȘOTROPA, DR. NICOLAE DRĂGAN, *Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud, 1913, pp. 26-28.

Dar și după mutarea sa la Gherla, prepozitul Macedon Pop a fost rugat de mai multe ori de fruntașii grănicerești de la Năsăud să le conducă deputațiile lor trimise, una la guvernatorul țării, contele Mico, iar altele la tronul împărătesc. În prima deputațiune din luna martie 1861, la Cluj, a rugat pe guvernator să se întreprună pentru dezlegarea fericită a chestiei privitoare la dreptul de proprietate în a doua mergând la Viena, a prezentat împăratului omagii de mulțumită pentru înființarea căpitanatului din districtul Năsăud, cu ocaziunea instalării căpitanului suprem Alexandru Bohățiel.

În o altă audiență la Împăratul, către sfârșitul lunii iulie din același an, Macedon Pop, conducătorul deputăției constătătoare încă din 4 membri, a rugat pe monarh să dispună dezlegarea chestiei de proprietate și posesiune așternute prin mai multe deputațiuni și predarea fondului de montur și a celui scolastic comitetulzui ales.

Rezultatul acestei urgități a fost, că aflându-se încă deputațiunea la Viena, s-a publicat decretul împărătesc așteptat și dorit de grăniceri.

În anul 1865 a condus în Viena o altă deputațiune a grănicerilor năsăudeni în cauza munților revendicați. Rezultatul cererii a fost, că munții au rămas în folosința grănicerilor până în ziua de azi.

Pe când era încă vicar la Năsăud, a lucrat la *Catehismul cel mare* de Deharbe, pe care l-a terminat în Gherla ca prepozit, și tipărindu-se, era manual de școală în clasele gimnaziale și la școala normală (preparandie). A mai tipărit în Viena și *Galeria Icoanelor sfinte*, carte pentru catehizare în mod intuitiv. În urmă a scris *Activitatea vicarilor foranei episcopali greco-catolici din districtul Năsăud, de la înființarea vicariatului (la sfârșitul veacului al XVIII-lea) până la anul 1859*.

Această ultimă lucrare, rămasă în manuscris, s-a publicat în *Albina* din Budapesta la anul 1875 prin Maxim Pop, preot și profesor gimnazial în Năsăud, iar de acolo s-a retipărit, corectată și adaosă prin același preot profesor, scoțându-se în broșură separată, tot la Budapesta, la anul 1875⁶⁹.

Dragostea prepozitului Macedon Pop față de cauzele graniței năsăudene se vede limpede din cartea *Vasile Nașcu – Viața și faptele lui în legătură cu luptele grănicerilor năsăudeni pentru asigurarea averilor și fondurilor grănicerești*, publicată de dr. Nestor Șimon, secretarul fondurilor central școlar și de stipendii din districtul Năsăudului, tipărită în Năsăud la 1911, precum și din mai multe documente

---

⁶⁹ În această broșură se cuprinde și autobiografia primului prepozit capitular Macedon Pop mai pe larg și în mare extensiune, decât în cele rezumate până acuma din dânsa. La aceste am adaus, pe lângă decretul papal de numire, și alte date din alte izvoare postume. Ca supliment al broșurii se cuprind și literele fundamentale făcute de prepozitul Macedon Pop la 8 decembrie 1872 și testamentul său, cu data de 24 decembrie 1872.

publicate în revista istorică culturală *Arhiva Someșană* a harnicului și eruditului profesor pensionar Virgil Țotropa.

Din această carte mai culegem unele date mai însemnate în compendiu sau rezumat, pe lângă cele pomenite mai înainte:

1. Adunarea din 2 august 1860 a reprezentanților fostelor comune grănicerești întruniți la Năsăud, în localul școlii normale s-a deschis sub prezidiul prepozitului Macedon Pop. S-a emis o deputațiune la Viena în frunte cu Vasile Nașcu⁷⁰.

2. În deputăția ce a mers la Viena în anul 1861, în frunte cu Mitropolitul Șuluțiu, în cauza Congresului Național Român și în special în cauza apărării drepturilor populațiunii fostei grănicere, găsim pe prepozitul Macedon Pop, canonicul Ștefan Bilțiu și alții, precum și patru năsăudeni⁷¹.

3. În chestiunea reședinței episcopale de la Gherla la Năsăud, Vasile Nașcu, în o epistolă din 14 martie 1861 către Ioachim Mureșan, scrie: *De la Episcopul Alexi mi-a trimis d-l prepozit (Macedon Pop) declarațiunea că voiește mai bucuros a fi strămutat la Năsăud decât la Baia-Mare*⁷².

4. În 4 martie 1861, seara, a sosit Macedon Pop în Năsăud ca să ia parte la examenele de la școala din Năsăud, ca fost primul president al fondurilor grănicerești, iar pe atunci prepozit în Gherla și inspectorul tuturor școlilor diecezane. Petiția compusă în luna februarie 1861, din partea celor din Năsăud, ca să separe administrația districtului fost grăniceresc și să se înființeze un căpitănat cu municipiu independent, adică neanexat cu orașul Bistrița ori de vreun alt comitat, au ținut-o până ce a mers și Macedon Pop la Năsăud, cu ocaziunea acelor examene ca să o subscrie⁷³.

5. În scrisoarea trimisă din Cluj la 12 aprilie 1866 de către prim-procurorul Ioan Florian judecătorului Florian Porcius de la Tribunalul din Năsăud se arată cum căpitanul suprem (prefectul districtual Alexandru Bohățiel din Năsăud, cu Ioan Florian, fiu de preot, din Șoimuș, lângă Bistrița) au mers în persoană la Gherla, ca să trateze cu vlădica și cu Consistoriul cauza ratificării literilor fundamentale, privind școli care stătuseră și aveau să stea în legătură cu autoritățile bisericești. Numitul prim-procuror în epistola sa spune, cum sosind seara în Gherla, au mers la prepozitul Macedon Pop, care le-a spus cursul lucrului trecut. Apoi au mers la episcopul Ioan Vancea care era consternat și speriat. A doua zi s-au pus la masa consistorială. Prepozitul s-a îmbolnăvit încă de la primul punct al dezbaterii și s-a

---

⁷⁰ Dr. NESTOR ȘIMON, *Vasile Nașcu...*, pp. 173-174.

⁷¹ *Ibidem*, p. 227.

⁷² *Ibidem*, p. 280, nota 1.

⁷³ *Ibidem*, p. 228.

sculat de la masă. Deși episcopul l-a oprit destul, dar n-a putut mai încolo lua parte. După înverșunate dezbateri lucrul s-a împăcat, așa că în concluzie s-a pus că se primește, ratifică și aprobă *Instrumentul fundațional*, cu rugarea ca în prealalta sancțiune să se spună că institutele înființate și care se vor înființa sunt și au să fie române greco-catolice și sub Ordinariatul și Consistoriul greco-catolic cu reședința în Gherla⁷⁴.

6. La Dieta din 1863 de la Sibiu, între cei 46 români găsim și pe Pop Macedon Simeon, prepozit capitular, ca regalist, adică între cei chemați de către Majestatea Sa Împăratul, de fiecare naționalitate câte 11 sau 12 cu titlul vechi de regaliști⁷⁵.

Din *Șematismul clerului diecezan al Gherlei* publicat prima dată de episcopul Ioan Vancea, la anul 1867, știm că prepozitul Macedon Pop a purtat mai multe funcțiuni și sarcini grele la Consistoriul diecezan din Gherla. De la începutul canoniciei sale, adică îndată după instalarea sa la reședință, a fost numit vicar general episcopal și ascultător general al cauzelor. În această calitate, în absența episcopului de la reședință, el era Președintele Consistoriului diecezan, el împlinea toate agendele de chivernisitor al cauzelor bisericești-școlare. A purtat apoi slujba de Președinte al Tribunalului Matrimonial diecezan, la care avea un substitut sau vicepreședinte, trei consilieri referenți și doi consilieri supleanți, un apărător de căsătorie și de profesiune religioasă, un apărător înlocuitor, un fisc și un secretar. Mai încolo era președinte la Examinatorul prosinodal, la care erau șapte examinatori (cinci canonici și doi profesori de teologie) și un notar, profesorul de teologie dr. Victor Mihali, care mai târziu a ajuns episcop la Lugoj și apoi mitropolit la Blaj.

Tot prepozitul Macedon Pop era președintele Comisiunii scolastice, unde avea un vicepreședinte și șapte membri.

Din o corespondență publicată în *Sionul Românesc* din Viena⁷⁶ cu data de 10 septembrie 1866, știm că în acel an Macedon Pop a fost absolvit de Împăratul de la purtarea oficiului de Inspector suprem al școlilor diecezane, la cererea sa proprie, exprimându-i-se totodată înalta recunoștință pentru zelul și energia desfășurată în afacerile școlare. În aceeași corespondență se dă o schiță despre activitatea fostului inspector diecezan.

Se arată că el poseda cunoștințele recerute pentru acest oficiu, căci a asudat pe câmpul instrucțiunii publice 13 ani, parte ca profesor la Blaj, parte în oficiul de catehet la școlile normale din Năsăud. Cu toate acestea a primit inspectoratul în

---

⁷⁴ *Arhiva Someșană*, Năsăud, 1928, nr. 8. pp. 105-107.

⁷⁵ GEORGE BARIȚIU, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. III, pp. 181-183.

⁷⁶ Nr. 19 din 1 octombrie 1866.

contra voinței sale, fiind silit de episcopul Alexi, fiindcă în timpul absolutismului se poftea ca inspectorul să aibă deplină cunoștință al limbii germane.

Numit inspector a tradus *Catehismul* renumitului Deharbe, pentru școlile elementare, în trei tomuri: *Catehismul cel mare, de mijloc și cel mic*, întocmindu-le ca să corespundă ritului nostru. Acestea s-au revizuit și aprobat de episcopul Alexi și s-au tipărit la o editură de cărți școlare din Viena, introducându-se în toate școlile din dieceză în locul vechiului *Catehism de la Blaj* a lui Migazzi, tradus pe cât se știe de fericitul Samuil Clain.

A tradus și *Galeria Icoanelor sfinte* de mare folos pentru tineri, putându-se propune *Istoria Testamentului Nou* după metoda intuitivă.

A invitat pe harnicul profesor de preparandie Vasile Petri de la Năsăud, cel dintâi pedagog al nostru, să compună un *Abecedar* corespunzător dezvoltării tinerimii, după regulile pedagogice și didactice. Acel *Abecedar* cenzurat și aprobat s-a tipărit la Sibiu și s-a împărțit în toate școlile diecezane.

Atât sub episcopul Alexi, cât ca și vicar capitular, a mers mai la toate examenele de la școlile din Năsăud și din Lăpuș, vizitând cu acel prilej școlile din jur.

Pe lângă referatele de la Consistor, toate circularele în cauzele școlare au ieșit din pana sa, cum poate vedea oricine va cerceta arhivul diecezan. Astfel instrucția pentru dascăli, parohi și protopopi din 20 martie 1863, nr. 166, circularul din 8 martie 1859, nr. 457, reîmprospătat prin altul din 8 iulie 1860, nr. 1299 despre izvoarele de venit din care s-ar putea înființa fonduri școlare, și în urmă cel din 9 octombrie 1861 publicat în *Foaia pentru minte* din Blaj, și nr. 42 din 1861, în urma cărui multe comunități parohiale greco-catolice au destinat obligațiunile de împrumut național pentru școli și învățători, asigurându-se existența pentru viitor.

Pe urmă a mai purtat demnitatea de primul Prodirector al Liceului Teologic regesc episcopal domestic, cum se numea pe atunci Academia de Teologie de astăzi. Ca prodirector la Seminarul de teologie inspecta mersul învățământului teologic, care trebuia organizat așa încât să fie academic și corespunzător cerințelor pastorale poporului nostru credincios. În această calitate avea să prezideze conferințele profesorilor de teologie. La început catedrele de teologie le-au ocupat canonicii, și numai după ce terminară clericii diecezani la Universitățile din Roma, Viena, Budapesta, au fost numiți aceștia de profesori la Teologie, desărcinându-se astfel canonicii de la catedre. Din *Șematismul diecezan* mai sus pomenit, găsim în anul 1867 la Seminarul teologic numai un singur canonic-profesor (Mihail Șerban), apoi doi profesori absolvenți de la Viena (Eusebiu Cartice și Mihail Ivașco) și unul de la Roma (dr. Victor Mihali), iar profesor de rit (tipic) și cântări bisericești pe Badea

Lazăr Huza, notar și asesor consistorial și secretar la Tribunalul matrimonial, născut în 1832, hirotonit în 1859. În urmă prodirectorul Seminarului teologic trebuia să prezideze la examenele semestriale teologice în fiecare an și la ședințele de clasificare ale clericilor seminariali.

Murind primul episcop al Gherlei, Ioan Alexi, în 29 iunie 1863, Capitlul Catedral s-a întrunit în ședință capitulară la 7 iulie 1863 și a ales cu unanimitate de voturi pe Macedon Pop întru vicar capitular. Această grea dregătorie, Macedon Pop a purtat-o cu tot zelul și cu aleasă prudență pastorală vreme de doi ani și jumătate, cârmuind vasta dieceză nou înființată spre binele și îndestularea tuturor, până la instalarea noului episcop dr. Ioan Vancea de Buteasa, la 28 ianuarie 1866.

Cu ocaziunea instalării episcopului Vancea în scaunul său arhieresc, prepozitul vicar capitular Macedon Pop a ținut o frumoasă cuvântare în biserica parohială-catedrală. Această cuvântare s-a publicat în *Sionul Românesc* din Viena a cărui editor și redactor responsabil era dr. Grigore Silași⁷⁷.

Noul episcop numește de vicar general al său tot pe prepozitul Macedon Pop confirmându-l în toate dregătoriile și demnitățile avute sub antecesorul său întru episcopie.

Episcopul Ioan Vancea, în anul 1868, este ales și numit Arhiepiscop și Mitropolit la Blaj, instalându-se în 11 aprilie 1869, alese iar pe prepozitul Macedon Pop ca vicar capitular, conducând dieceza de Gherla aproape patru ani – până la instalarea noului episcop Mihail Pavel – cu multă înțelepciune și tactică.

În timpul acestui vicariat s-a făcut și mutarea preparandiei de la Năsăud la Gherla, luând dispozițiile ca acest institut pedagogic să fie susținut prin contribuția bisericilor parohiale din întreaga dieceză.

Episcopul Pavel, instalat la 23 februarie 1873, l-a întărit pe Macedon Pop în toate demnitățile sale anterioare.

Îmbolnăvind-se grav, Macedon Pop plecă la Cluj, unde supunându-se la o operație, în spitalul Carolinei, încetă din viață la 29 iulie 1873, în etate de 64 de ani, fiind înmormântat în cimitirul de acolo de protopopul Clujului Gavrilă Pop, în urmă canonic la Blaj, Alimpiu Barbolovici, protopopul Giulei și alți șase preoți.

Am cercetat la Oficiul de înmormântare de la cimitirul cel mare din Cluj să găsesc măcar locul unde a fost îngropat prepozitul Macedon Pop. Astfel nu putem cunoaște nici măcar locul unde a fost îngropat în Cluj primul prepozit din Gherla. De mormântul lui pare că n-a purtat nimeni nicio grijă, nici din Sângeorz, nici din Năsăud, nici din Gherla.

---

⁷⁷ Numărul 6 din 15 martie 1866.

Nu i s-a respectat dorința sa testamentară, ca din agoniseala lui de o viață, să i se pună o cruce simplă de piatră, cioplită în Gherla de un pietrar și să i se îngrijească mormântul din partea erezilor.

Am spus mai sus că profesorul preot din Năsăud, Maxim Pop, a publicat în *Albina* din Budapesta în anul 1875, iar de acolo în broșură separată lucrarea prepozitului Macedon Pop, *Activitatea vicarilor foranei ...*

Părinții lui Maxim Pop (tatăl său era văr al doilea cu Macedon), îndemnați de vicarul Macedon Pop, au dat pe copilul lor Maxim, la școala elementară și trivială din comuna natală Sângeorz, apoi la cea normală din Năsăud, pe urmă la liceul din Blaj, unde a făcut maturitatea cu distincție. Primul an de Teologie l-a studiat la Gherla, de unde a fost trimis în Seminarul central greco-catolic de la Sfânta Barbara din Viena. În anul 1865, termină cursul universitar de teologie din Viena cu eminentă. În aceeași vreme ascultă și cursurile catehetice-pedagogice la școala imperială normală principală din Viena, precum și cursul filosofic în specialitatea istorică de la Universitatea de acolo, iar în anul 1874 depuse cu succes examenul profesoral pentru istorie și geografie la Universitatea din Budapesta. Din anul 1865 până în 1892 a fost profesor la liceul din Năsăud. Pentru meritele sale literare-bisericești a fost distins cu titlul de protopop onorar și asesor consistorial. A murit în 23 iulie 1892⁷⁸.

---

⁷⁸ Arborele genealogic privitor la consângenitatea lui Macedon Pop cu Maxim Pop, comunicat de Aurel Chintăoan, paroh-protopop onorar în Sângeorz-Băi, este următorul:

Iacob Pop, parohul din Sângeorz-Băi (tatăl prepozitului Macedon Pop, apoi al lui Anhidim, vicar în Năsăud, al lui Dionisie învățător, Paramon, econom, precum și al fetelor: Ecaterina, Iuliana și Nastasia) a avut un văr primar cu numele Larion Pop Țoga. Cum însă Matriculele bisericești din Sângeorz-Băi se încep numai de la anul 1800, iar conscripția familiilor numai de la 1811, nu s-a putut statori numele celor doi frați, care au fost tatăl lui Iacob Pop și tatăl lui Larion Pop Țoga, precum nici tatăl acelorași doi frați, moșul lui Iacob și Larion. De numele acestora nu-și mai aduc aminte nici cei mai bătrâni oameni din Sângeorz.

Acesta (Larion) a avut pe Ioan Pop Țoga, născut în 1811, econom fruntaș în Sângeorz, primar comunal și curator bisericesc. Feciorul acestuia a fost Maxim Pop,, profesorul de la Năsăud, căsătorit cu Rafila Lazăr, fata preotului cooperador Ioan Lazăr din Năsăud (născut în 1804, hirotonit preot la Blaj la 20 aprilie 1831, mort în 14 iulie 1885), soră cu dr. Ioan Lazăr, fost director al liceului din Năsăud.

Maxim Pop, cu soția sa Rafila, au avut următorii copii:

1. *Ioan (Nițu)*, absolvent de filosofie, funcționar superior la P.T.T. în Budapesta, mort în 1916.
2. *Alexandru*, doctor în drept, fost prim-procuror la Tribunalul din Bistrița, după Unire, procuror general la Curtea de Apel Cluj, până în 1926, când a fost numit notar public în Cluj, care funcțiune o ocupă în prezent.

---

3. *Maxim*, născut în 1878, decedat ca elev în clasa VI de liceu.

4. *Anchidim*, avocat în Bistrița, decedat în 1916 pe câmpul de război.

Feciorii doctorului Alexandru Pop sunt:

1. *Dr. Nicolae Pop*, medic de circumscripție în Tășnad.

2. *Dr. Alexandru Pop*, avocat în Cluj.

3. *Dr. Maxim Pop*, procuror la Parchetul Tribunalului Cluj.

Dr. Laurențiu Oanea, avocat, deputat și senator al județului Năsăud, originar din Sângeorz-Băi, spune că și el, după mamă, este nepot de al fericitului prepozit Macedon Pop.

UN SÂNGEORZAN PRINTRE MORȚII AIUDULUI: HĂRUȚA MAXIM

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Când au ajuns la putere, comuniștii au inventat cele mai diabolice metode de așa-zisă corecție. Orice ar fi putut face atingere la orânduire era distrus fără discernământ. Așa au fost ucisi sute de oameni în cumplitele temnițe comuniste, iar intelectualitatea, cea care prin valoarea sa incontestabilă ar fi amenințat poziția noului sistem, era decimată metodic.

Închisoare de maximă siguranță, destinată unora dintre cei mai periculoși dușmani ai regimului de *democrație populară*, Aiudul se distinge între unitățile *gulagului românesc* prin faptul că a adăpostit nu doar până în 1964, ci până în anul 1989, deținuți ale căror *infrațiuni* erau definite politic. Numeroase volume memorialistice, apărute după 1989, au consacrat *faima* acestui penitenciar. Foștii lui *pensionari* au relatat evenimente, momente și fenomene legate de acest loc de *detenție, supraveghere și reeducare*, așa cum l-au cunoscut sau așa cum au auzit povestindu-se despre el. Din rațiuni mai mult sau mai puțin obiective, până în 2006 investigațiile istorice au ocolit acest subiect, lipsa accesului la documentele din arhiva Închisorii fiind primordiala piedică în această direcție. Elaborarea *Raportului Final al Comisiei de Analiză a Dictaturii Comuniste din România* a permis deschiderea arhivelor ferecate ale istoriei recente. Cercetarea arhivelor Penitenciarului Aiud, ale Tribunalelor Militare sau a celor deținute de CNSAS au permis nuanțarea cunoașterii istorice cu privire la acest subiect. Demersul de față vine să illustreze una dintre dimensiunile disputate public cu privire la istoria spațiului penitenciar din România comunistă, cea a victimelor care și-au găsit sfârșitul în interiorul acestuia. Alte inițiative editoriale recente au adus în atenția publicului subiectul, conturându-i dimensiunea instituțională sau pe cea ilustrată de documentele retrospectiv realizate de către angajații Securității.

Prima referire istorică la existența Închisorii din Aiud datează din secolul al XVII-lea, atunci când aici a funcționat, în cadrul jurisdicțional al Comitatului Alba de Jos, o închisoare-tribunal. Actuala clădire a spațiului de reclusiune datează de la sfârșitul secolului următor, când autoritățile Imperiului habsburgic au decis extinderea – sub forma unei filiale – Închisorii de la Gherla la Aiud. De abia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, închisoarea din Aiud devine un loc distinct pe harta unităților concentraționare din Transilvania. La sfârșitul secolului, după o scurtă perioadă în care a fost închisoare pentru femei, penitenciarul își extinde

spațiile de recluziune, concomitent cu internarea aici a celor mai periculoși infractori bărbați, ce aveau de executat pedepse pe viață. În 1881-1882 se va construi o clădire cu două etaje, *zarca* (în limba maghiară, *cușcă*), o clădire cu două nivele, având celule mici, special menite pentru izolarea infractorilor periculoși. Între anii 1889 și 1892, se va construi un nou pavilion, cu trei etaje, având forma literei „T”, destinat celor care aveau de executat pedepse corecționale sau de muncă silnică. În prima jumătate a secolului al XX-lea, penitenciarul Aiud va deveni, datorită consistenței capacități de primire a deținuților, o unitate *principală* de executare a pedepselor (corecționale, de muncă silnică și temniță grea) pentru deținuți de drept comun și politici. Se cuvine remarcat și faptul că în epoca interbelică (mai precis între anii 1926-1943) aici au fost internați, pentru executarea pedepselor, și un număr de 143 de activiști politici comuniști, alături de alți condamnați pentru fapte *politice* (legionari, în majoritatea lor aduși în anii 1941-1944) Penitenciarul din Aiud a fost de-a lungul perioadei comuniste situat în epicentrul sistemului represiv din România comunistă, fiind, alături de cele de la Jilava și Gherla, prin numărul și calitatea celor deținuți, închisoare de *categoria I*. Spre deosebire de celelalte închisori, cea din Aiud și-a păstrat caracterul de spațiu de pedepsire, reeducare și izolare, de-a lungul întregii epoci comuniste. Cei ajunși la Aiud între anii 1945-1989 au fost considerați de regim ca fiind cei mai periculoși dintre deținuții politici: legionarii, foștii demnitari, reprezentanții de marcă ai elitelor politice, sociale, culturale, economice.

Articolul de față își propune să ilustreze – pe baza analizei surselor primare, provenite din fondurile documentare deținute de instituțiile mai sus amintite, la care se adaugă registrul de stare civilă al Primăriei Municipiului Aiud – dimensiunea fenomenului în închisoarea din Aiud. Dincolo de cifre, am fost preocupați de identitatea fiecărei persoane, de vârsta decedaților, de obârșia, profesia, *vinovăția* și de starea medicală consemnată în registrul de decese. Informația inclusă în tabel este structurată și grupează datele certe – verificate din cel puțin două surse – referitoare la subiectul studiat. O atare prezentare are menirea de a contribui la nuanțarea dezbaterii istoriografice, de a duce – așa cum este firesc – discuția din zona cifrelor în cea a fenomenului sau procesului istoric. Informațiile regăsite în arhive – cu precădere cele din registrul special al morților de la penitenciar și al registrelor de stare civilă de la Primăria Aiud – ne permit în acest context să ilustrăm cauzele deceselor, vinovățiile care au stat la baza întemnițării, respectiv, să constatăm dinamica fenomenului pe parcursul celor douăzeci de ani, 1945-1965. Statistic, în perioada studiată, au fost înregistrate un număr de 563 decese.

Epidemia de tifos, frigul, lipsa asistenței sanitare și lipsa de alimente au fost cauzele principale ale primului val masiv de morți.

În urmă cu câțiva ani, doi istorici clujeni, Virgiliu Țârău și Ioan Ciupea au scris un articol privitor la morții Penitenciarului Aiud în perioada 1945-1965. Așa cum au fost consemnate în registrul special al morților din penitenciar s-a putut observa că suferințele provocate de hrana insuficientă (cașexie, denutriție, înfometare), bolile de plămâni și rinichi (aflăte în legătură cu temperatura din spațiul penitenciar) au fost mai prezente în prima decadă, pe când în cea de a doua predomină afecțiunile complexe, cronice, de inimă, plămâni sau neoplasmelor netratate corespunzător.

Comuniștii au populat închisoarea imediat după preluarea puterii care a fost considerată a fi fost o adevărată *golgotă* în spațiul concentraționar românesc. În fapt, alături de legionari – unii dintre ei rămași încă din 1940 –, aici au fost aduse treptat toate categoriile care anterior constituiseră elita statului român.

Din septembrie 1948, în urma aplicării ordinului nr. 17249 al Direcției Generale a Penitenciarelor, condamnările politice urmau a fi executate la Aiud, Gherla, Pitești și Târgșor. Penitenciarul din Aiud urma să îi găzduiască pe cei mai periculoși infractori, criminali de război, dar și pe intelectuali (ordinul preciza următoarele categorii: avocați, arhitecți, comercianți, farmaciști, medici, ingineri, învățători, profesori, preoți, scriitori, subofițeri, ziaristi), precum și pe toți cei care fuseseră bancheri, chiaburi, moșieri, industriași și diverși patroni. Închisoarea și-a păstrat același caracter până în 1964 – cu mențiunea că în anii șaiszeci foștii legionari au devenit categoria predominantă. După 1964 și până în 1989, la Aiud au fost aduși toți aceia care au fost condamnați pentru infracțiuni asimilate politic, contra securității statului. Până în 1948 la închisoarea din Aiud s-au păstrat multe dintre normele de organizare și funcționare a vieții de penitenciar caracteristice perioadei interbelice: accesul la ziare și cărți, posibilitatea de a intra în contact cu familia (corespondență, dar și vizite), primirea de suplimente de hrană, o supraveghere limitată și nu foarte agresivă – ceea ce a și dus la înregistrarea unui mare număr de evadări. Încă în 1944 aici au fost depuși arestații sau internații considerați periculoși din punct de vedere politic. Alături de legionarii rămași în penitenciar, aici au fost aduși cei considerați a fi vinovați de *crime de război*, *spionii* și *trădătorii*. Chiar dacă până în vara anului 1945, în contextul tensiunilor interne, generate de ascensiunea treptată și agresivă a comuniștilor la putere, din închisoare au evadat destul de multe persoane, fiind, pe de altă parte, eliberați mai mulți deținuți condamnați pentru fapte politice, detenția de acest tip nu a dispărut. Astfel, dacă la sfârșitul anului 1944, în închisoare se mai aflau 851 de condamnați politic, un an mai târziu numărul lor scăzuse la 163. În mod firesc, categoriile

asimilate detenției politice au cunoscut în anii următori creșteri consistente. La sfârșitul anului 1946, în penitenciarul Aiud se găseau 345 de condamnați politici (criminali de război, legionari, spioni, trădători și membri ai unor organizații considerate subversive) și 93 de persoane, reținute sau arestate, incluse în categoria preveniților. Un an mai târziu, în închisoare erau 256 de condamnați și 314 preveniți.

Printre cei aflați la Aiud cercetătorii de mai sus au descoperit printre cei morți și câțiva originari din actualul județ Bistrița-Năsăud. Aceștia au fost:

1. Urs Florea Dezideriu, Ilva Mare, Bistrița, 39 ani, plugar, condamnat în septembrie 1942, decedat în 25.10.1945.

2. Lakatos Francisc, Reteag, Bistrița-Năsăud, 59de ani, funcționar, început pedeapsa în 18.09.45, condamnat de Tribunalul Poporului Cluj la data de 31.05.1946 la o pedeapsă de 3 ani, decedat la 4.01.1947.

3. Rotund Gheorghe, Colibița, Bistrița, 29 de ani, econom, condamnat la 2 ani la 10.02.1947, decedat (cauza enterocolită) la 23.05.1947.

4. Tuno Gheorghe, Bistrița, 25 ani, muncitor, condamnat la 6 ani în data de 20.03.1947, decedat în 7.06.1947.

5. Budea Ioan, Bistrița-Bârgăului, 46 ani, econom, condamnat la 1 an 2 luni în 26.02.1947, decedat în 12.07.1947.

6. Pușcaș Ioan, Arcalia, Bistrița, 26 ani, plugar, condamnat la 2 ani, decedat în 5.05.1947, paralizie cardiacă.

7. Hăruță Maxim, Sângeorz Băi, Bistrița, 32 ani, rotar, condamnat 1 an în 1946, ajunge la Aiud în 5.05.1947, moare din cauza unei denutriții grave în 13.08.1947.

8. Cinciri Dionisie, Bistrița-Bârgăului, 25 ani, dulgher, condamnat la 6 ani în 10.03.1947, moare din cauza unei denutriții grave în 17.08.1947⁷⁹.

După cum se știe Aiudul a fost cea mai însângerată temniță a neamului românesc, este mormântul atâtor luptători anticomuniști, este o metaforă a morții. Acolo a făcut osândă de neimaginat întreaga cremă a intelectualității din veacul trecut, dar și alți martiri de diferite profesii. Au fost uciși, schingiuiți și maltratați după metode diabolice oameni socotiți deosebit de periculoși pentru comunism. Această umbră roșie a diavolului a înghițit sute de mii de vieți fără o altă vină, decât cea de a-și fi iubit țara și neamul. **Un asemenea jertfitor este și sângeorzanul nostru, Hăruță Maxim, a cărui jertfă, plăcută și curată în fața lui Dumnezeu, noi trebuie să ne închinăm.**

---

⁷⁹ VIRGILIU ȚĂRĂU, IOAN CIUPEA, *Morții penitenciarului Aiud, 1945-1965*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”*, XLIX, Cluj-Napoca, 2010, pp. 143-189.